

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему:

**РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ
ЗАСОБАМИ НЕЙРОІГОР**

Студентки 2 курсу,
групи ЛОГм-1-24-1.4з
другого (магістерського) рівня
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
спеціальності 016 Спеціальна освіта
освітньої програми 016.01.01 Логопедія
Чепак Марії Вікторівни

Використання чужих ідей,
результатів і текстів мають
посилання на відповідне джерело

(підпис студента)

(ініціали,
прізвище)

Науковий керівник: Г.І. Васильєва
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри спеціальної та інклюзивної
освіти

Кількість балів: _____ Оцінка:ECTS _____

Допуск до захисту
Перед ЕК

О.В. Мартинчук,
Завідувач кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

м. Київ – 2025 р.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ.....	9
1.1. Сутність поняття «зв'язне мовлення».....	9
1.2. Особливості розвитку зв'язного мовлення у дітей з мовленнєвими труднощами.....	21
1.3. Поняття нейроігор та їх вплив на когнітивний розвиток та мовленнєві навички дітей старшого дошкільного віку.....	27
Висновки до першого розділу.....	35
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ НЕЙРОІГОР У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	37
2.1. Методика дослідження рівня розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.....	37
2.2. Розробка та апробація серії нейроігор спрямованих на розвиток зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.....	48
2.3. Результати апробації серії нейроігор та виявлення динаміки рівня розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.....	57
2.4. Методичні рекомендації з розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами нейроігор.....	60
Висновки до другого розділу.....	62
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ.....	58

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ЗДО – заклад дошкільної освіти

ЗНМ – загальний недорозвиток мовлення

ВСТУП

Актуальність дослідження. В Україні, відповідно до Базового компонента дошкільної освіти, в освітньому напрямі «Мовлення дитини» діти дошкільного віку повинні оволодіти мовленнєвою та комунікативною компетентністю. Розвиток зв'язного мовлення є одним з основних завдань навчання дітей старшого дошкільного віку, оскільки саме в цей період формуються базові навички спілкування та мовленнєвої діяльності. Зв'язне мовлення є необхідною умовою успішної соціалізації дитини, її повноцінного розвитку та подальшого навчання в закладі освіти. Для успішного впровадження інклюзивної педагогіки необхідно враховувати особливості мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. У дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами часто спостерігаються проблеми з розвитком зв'язного мовлення, що може призводити до труднощів у спілкуванні, соціальної адаптації та емоційного неблагополуччя. Тому своєчасна та ефективна корекція мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку є актуальною проблемою сучасної педагогіки та психології.

Дослідження мовлення, одного з найважливіших психічних процесів, який пов'язаний з нервовою системою людини, об'єднало зусилля багатьох закордонних та українських науковців. У своїх працях нейрофізіологи (N. Gage, C. Lieber, D. Norman, D. Rock), нейролінгвісти (Н. Бабич, Л. Засєкіна, Н. Лопатинська, Г. Тригуб), нейропсихологи (Л. Кашуба, Ю. Коломієць, М. Мельничук, В. Стрілець, В. Тарасун, М. Шеремет) та неврологопеди (М. Бодарєва, О. Боряк, Т. Дехтяренко, В. Мазуренко, Н. Павлова) розкривають різні аспекти цього складного явища. Сучасні дослідження спрямовані на визначення основних суперечностей під час формування зв'язного мовлення і можливі шляхи їх вирішення. Науковці О. Белова, Л. Варзацька, В. Синьов, І. Сухіна, В. Тищенко, О. Чеботарьова, Г. Шелегова, М. Шеремет, Л. Щерба описують мовленнєву сторону як особливий вид діяльності, пов'язаний з психофізичним розвитком дитини, й доводять, що старший дошкільний вік характеризується

інтенсивністю розвитку мовленнєвої активності, висловлювання дітей у цей період вирізняються інформативністю, стають поширеними, в них більш чітко прослідковується логіка викладу змісту.

Останнім часом все більшої популярності набувають нейроігри, які є потужним інструментом у роботі з дітьми дошкільного віку. Вони дозволяють вихователям інтегрувати у освітній процес інноваційні методики, що забезпечують всебічний розвиток мовленнєвих та когнітивних навичок. Вони не лише стимулюють активність мовленнєвих центрів мозку, а й комплексно розвивають когнітивні здібності дітей, такі як пам'ять, увага, слухове і зорове сприйняття, що створює сприятливі умови для мовленнєвого розвитку. Одним із важливих аспектів є те, що нейроігри створюють позитивний емоційний фон у навчанні, що сприяє залученню дітей і підтримці їх інтересу. Використовуючи нейроігри, вихователь може легко адаптувати вправи під конкретні потреби кожної дитини, забезпечуючи їй комфортне середовище для розвитку мовлення. Отже, актуальним виступає питання осучаснення підходів до розвитку зв'язного мовлення у дітей із різними мовленнєвими труднощами, а саме використання нейроігр на різних етапах логопедичного супроводу.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити модель роботи з розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами нейроігор.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

1. Здійснити аналіз науково-методичної літератури з теоретичних основ порушень зв'язного мовлення дітей з мовленнєвими труднощами.
2. Підібрати відповідний діагностичний інструментарій та провести діагностику стану сформованості зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку мовленнєвими труднощами.
3. Розробити і впровадити модель роботи з розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами нейроігр та встановити її ефективність.

4. Розробити методичні рекомендації з розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами нейроігр.

Об'єкт дослідження – зв'язне мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.

Предмет дослідження – модель роботи з розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами нейроігр.

Теоретико-методологічні засади дослідження: теорія про закономірності розвитку мовлення та спілкування в онтогенезі та концептуальні положення про провідну роль мовлення у формуванні особистості дитини (Г. Білан, А. Богуш, Г. Гавриш, М. Вашуленко, О. Низовської, Т. Піроженко, Т. Рібцун, І. Тарасової, О. Трофимової, К. Щербакової); положення про індивідуально-диференційований підхід у педагогічному вивченні дітей (В. Синьова, С. Синиці, І. Єременко); наукові висновки про єдність вікових закономірностей розвитку дітей із типовим розвитком і дітей з особливими освітніми потребами (О. Гаврилов, С. Конопляста, В. Синьов, В. Тарасун, М. Шеремет); сучасні інноваційні підходи до логопедичної та корекційно-розвивальної роботи (С. Кухлова, О. Севастьянова, А. Синиця)

Для досягнення мети і розв'язання поставлених завдань використано такі **методи наукового дослідження:**

- *теоретичні:* теоретичний аналіз науково-методичної літератури з теоретичних основ порушень зв'язного мовлення дітей з мовленнєвими труднощами;

- *емпіричні:* педагогічний експеримент, що включає констатувальний етап – для визначення стану зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами; формувальний та контрольно-аналітичний для перевірки ефективності розробленої моделі роботи з розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами нейроігор;

- *методи обробки та аналізу даних*: здійснення кількісного та якісного аналізу, систематизація та інтерпретація результатів дослідження, формування висновків.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота на констатувальному, формувальному та контрольно-аналітичному етапах дослідження виконувалася на базі закладу дошкільної освіти № 576 міста Києва, компенсуючого типу, спеціальний для дітей з порушеннями мови. Вибірку склали 10 дітей старшого дошкільного віку (5-6 років) з мовленнєвими труднощами.

Елементи наукової новизни полягають у виявленні рівнів сформованості зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами; обґрунтуванні та подальшому розвитку застосування нейроігор у логопедичній та корекційно-розвивальній роботі з дітьми старшого дошкільного віку; експериментальній перевірці результативності моделі роботи з розвитку зв'язного мовлення засобами нейроігор, що підтверджує доцільність використання нейропедагогічних методик у практиці логопедичного супроводу.

Практичне значення одержаних результатів передбачає, що застосування моделі роботи з розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами із використанням нейроігор дасть змогу підвищити рівень сформованості зв'язних висловлювань, активізувати мовленнєву та когнітивну діяльність дітей.

Апробація результатів дослідження. Апробація здійснювалась протягом вересня 2025 року у ході емпіричного констатувального та формувального дослідження на базі ЗДО № 576 міста Києва, компенсуючого типу, спеціальний для дітей з порушеннями мови (Довідка про впровадження). Основні положення і результати дослідження:

- представлено на студентській науково-практичній конференції «Перші кроки у науку» Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ (07.11.2025);

- підготовлено та опубліковано у співавторстві з науковим керівником тези: Васильєва Г.І. Чепак М.В. Розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами нейроігор. *Спеціальна та інклюзивна освіта в сучасному вимірі: досвід та інновації*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції з міжнар. участю (Ужгород, 23-24 жовтня 2025 р.). Львів-Торунь: Liha-Pres, 2025. С. 70-73.

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, 4 додатків (44 сторінки), списку використаних джерел (55 найменувань, з них 2 – іноземними мовами, 2 Інтернет-сайтів). Повний обсяг роботи становить 118 сторінок, основного тексту – 66 сторінок. Робота містить 5 таблиць і 5 рисунків на 5 сторінках основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ

1.1. Сутність поняття «зв'язне мовлення»

Зв'язне мовлення є однією з провідних характеристик мовленнєвого розвитку дитини та важливою умовою її повноцінної комунікації з оточенням. У науковій літературі воно розглядається як ключове поняття у мовознавстві, що визначає здатність людини логічно, послідовно та граматично правильно висловлювати свої думки. Це не просто набір слів чи речень, а цілісна система, яка забезпечує ефективне спілкування та розуміння між людьми.

Сутність зв'язного мовлення полягає в адекватному мовленнєвому оформленні думки мовця з точки зору її зрозумілості для слухача або читача. Воно відображає основні зв'язки змісту, не потребуючи обов'язкового врахування специфічної ситуації для його розуміння. Зв'язне мовлення є організованою єдністю, що підпорядковується законам логіки, граматики та композиції. Йому притаманні наявність теми, відносна самостійність та завершеність. Водночас воно структурується на змістові частини, що взаємопов'язані між собою. **Зв'язне мовлення** посідає центральне місце у системі мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку, оскільки виконує подвійну функцію – виступає як метою, так і засобом навчання. Саме воно забезпечує формування фундаменту для подальшого інтелектуального, соціального та емоційного розвитку особистості.

Ключова роль зв'язного мовлення полягає в його багатогранному впливі на формування особистості. З одного боку воно сприяє розвитку мислення, допомагаючи дитині структурувати свої думки, будувати логічні зв'язки та оперувати абстрактними поняттями. З іншого боку – є потужним інструментом соціалізації, дозволяючи дитині ефективно взаємодіяти з оточуючими, виражати свої потреби, почуття та емоції. Діти, які здатні чітко і зрозуміло висловлювати

свої думки, мають більше можливостей для конструктивної взаємодії з однолітками та дорослими. Вони краще навчаються розпізнавати і виражати свої емоції, що є основою емоційної компетентності. Наприклад, дитина, яка може пояснити свої переживання, має більше шансів для конструктивного вирішення конфліктів і ефективної взаємодії з іншими. Це дозволяє їй створювати та підтримувати позитивні міжособистісні стосунки і розвивати високу соціальну адаптацію.

Особливу увагу приділяють також емоційному компоненту зв'язного мовлення. Емоційна насиченість висловлювання допомагає дитині краще виразити свій внутрішній стан, ставлення до подій і людей, що робить мовлення більш природним і виразним. Коли дитина здатна виразити свої почуття словами, це допомагає їй краще усвідомлювати свої емоції і контролювати їх. Це, у свою чергу, сприяє розвитку емоційної зрілості та співчуття. Мовленнєва активність допомагає дитині будувати більш складні емоційні зв'язки з іншими людьми, а також розвивати здатність до емпатії. Кожен досвід вираження емоцій через мовлення позитивно впливає на її емоційну саморегуляцію та соціальну взаємодію в майбутньому. Вихователь, використовуючи інтонацію, міміку, рухи, зразки художнього слова, допомагає дітям відчувати емоційний зміст мови, навчитися передавати її засобами мовлення.

У психолінгвістичному аспекті зв'язне мовлення розглядається як складна когнітивна діяльність, що охоплює процеси сприймання, осмислення, планування, формування і реалізації висловлювання. Воно вимагає від дитини вміння утримувати в пам'яті зміст висловлювання, передбачати реакцію слухача, контролювати власне мовлення. Таким чином, розвиток зв'язного мовлення безпосередньо пов'язаний із формуванням вищих психічних функцій – мислення, пам'яті, уваги, уяви.

Зв'язне мовлення виконує низку ключових функцій, серед яких домінантне положення посідає комунікативна функція. Її реалізація відбувається через дві взаємодоповнюючі форми – діалог та монолог.

Діалог – це жива розмова, обмін репліками між двома або більше учасниками. Його природа інтерактивна: кожен співрозмовник не лише говорить, а й слухає, реагує, пристосовується до відповіді іншого. Діалог динамічний, часто спонтанний, він дозволяє швидко уточнювати інформацію, виправляти непорозуміння та будувати спільне розуміння. У ньому багато чого залежить від контексту, інтонації, невербальних сигналів. Він часто складається з коротких, неповних, а іноді й обірваних фраз, оскільки учасники розмови зазвичай перебувають в одній ситуації і вони вже знають контекст і предмет обговорення. Їм не потрібно розгортати думку повністю – її зрозуміють з півслова, з натяку. Діалог - це не лише слова. Він завжди супроводжується активною інтонацією, виразною мімікою та жестами. Ці невербальні сигнали доповнюють і уточнюють сказане, додаючи емоційного забарвлення та глибини. Діалог насичений розмовною лексикою та фразеологізмами, що робить його природним і невимушеним. Уривчастість, недомовленість і скороченість - це його типові риси, адже співрозмовники розуміють одне одного з напівслів. Часто зустрічаються прості та складні безсполучникові речення, що надає мовленню швидкості та динамізму. Важливою характеристикою є імпровізаційний, реактивний характер висловлювань, коли учасники розмови відповідають на ходу, без попереднього детального планування.

Хоча діалог може здаватися фрагментарним, йому, як і будь-якому тексту, притаманна зв'язність. Проте, на відміну від монологу, де зв'язність створює одна людина, у діалозі вона формується спільними зусиллями кількох співрозмовників. Кожна репліка є логічним продовженням попередньої, створюючи єдине, цілісне висловлювання, навіть якщо воно розірване між учасниками. Таким чином, діалог – це складний, але надзвичайно ефективний спосіб комунікації, який об'єднує вербальні та невербальні елементи, спонтанність та спільне творення змісту.

Монолог – це мовлення однієї людини, створене для того, щоб його сприйняли інші. На відміну від діалогу, де є постійний обмін репліками, монолог не передбачає миттєвої відповіді чи негайного відгуку від слухачів. Це

односпрямований потік інформації від оратора до аудиторії. Саме тому, що слухачі не можуть одразу поставити уточнююче запитання, монолог мусить бути максимально зрозумілим і змістовним. Оратор має докласти всіх зусиль, щоб донести свою думку чітко, адже інформація, яку він прагне передати, для слухачів є новою. Це вимагає ретельного планування і структури.

Монологічне мовлення зазвичай характеризується використанням літературної лексики, що сприяє підтриманню формального тону та забезпечує чіткість висловлювання. На відміну від діалогу, де переважають короткі репліки, у монологічному мовленні застосовуються повні, логічно завершені речення, які відображають цілісність та послідовність думки. У монологіях часто зустрічаються складні синтаксичні конструкції, що дозволяє висловлювати комплексні ідеї та зв'язувати їх у єдину систему. Є помітне прагнення до чіткого граматичного оформлення. Усе має бути максимально зрозумілим, і мовець дбає про зв'язність тексту за допомогою різних сполучних елементів. Певна завершеність є ключовою: монолог має логічний початок, розвиток і завершення, не залишаючи відчуття обірваності.

Хоча мовець, безумовно, може використовувати невербальні засоби (жести, міміку) та інтонацію для посилення виразності, їхня роль у монолозі другорядна порівняно з діалогом. Монолог зазвичай менш емоційний і більше орієнтований на передачу інформації, а не на безпосередній емоційний обмін. Головна сила монологу – у логіці, структурі та змісті сказаного.

Особливу увагу в сучасній психолого-педагогічній літературі приділено взаємозв'язку між розвитком зв'язного мовлення та когнітивними процесами дитини. Формування зв'язного висловлювання безпосередньо пов'язане з розвитком пам'яті, уваги, уяви, мислення. Саме в процесі мовленнєвої діяльності дитина вчиться послідовно відтворювати події, аналізувати причиново-наслідкові зв'язки, добирати мовні засоби відповідно до змісту висловлювання. Діти, які володіють більш високим рівнем зв'язного мовлення, зазвичай мають кращі навички у таких сферах, як увага, пам'ять та логічне мислення. Вони здатні більш чітко структурувати свої розповіді, що позитивно впливає на здатність до

вирішення складних завдань. Крім того, діти, які мають добре розвинене мовлення, можуть успішніше виконувати завдання, що вимагають високої когнітивної активності, наприклад, математичні чи природничо-наукові завдання. Високий рівень мовленнєвих навичок дає змогу дитині ефективно розв'язувати проблеми, виражати ідеї та адаптуватися до нових навчальних ситуацій. Завдяки цьому зв'язне мовлення стає не лише показником, а й потужним засобом інтелектуального розвитку. Психологи зазначають, що під час побудови висловлювання у дітей активізуються операції аналізу, синтезу, узагальнення, що сприяє розвитку мислення й пам'яті. Таким чином, удосконалення мовлення нерозривно пов'язане з розумовим зростанням дитини, формуванням її пізнавальної активності та мовно-мисленнєвої культури [13, с.15–22].

Значну роль у формуванні зв'язного мовлення відіграє мовленнєве середовище, у якому перебуває дитина. Багатство словника дорослих, їхня культура мовлення, інтонаційна виразність, частота спілкування безпосередньо впливають на мовленнєвий розвиток дитини. Тому у педагогічному процесі важливо створювати мовленнєво активне середовище, де дитина має змогу постійно висловлювати свої думки, слухати інших, брати участь у спільних діалогах та обговореннях. Розвиток зв'язного мовлення у дітей має важливий вплив не лише на когнітивні функції, але й на соціалізацію. Діти, які здатні чітко і зрозуміло висловлювати свої думки, мають більше можливостей для конструктивної взаємодії з однолітками та дорослими. Вони краще навчаються розпізнавати і виражати свої емоції, що є основою емоційної компетентності. Наприклад, дитина, яка може пояснити свої переживання, має більше шансів для конструктивного вирішення конфліктів і ефективної взаємодії з іншими. Це дозволяє їй створювати та підтримувати позитивні міжособистісні стосунки і розвивати високу соціальну адаптацію.

Розвиток зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку є об'єктом пильної уваги багатьох відомих науковців та педагогів. Вони підкреслюють його

вирішальне значення для загального розвитку дитини, її соціалізації та успішного навчання.

Василь Сухомлинський, величний педагог України, глибоко вірив у силу слова. Для нього розвиток мовлення у дітей не був просто навчанням граматики чи словникового запасу; це був фундамент для формування повноцінної особистості. Сухомлинський бачив слово як нерозривний інструмент мислення та пізнання. Він стверджував: чим багатше і точніше дитина володіє мовою, тим глибше вона здатна осмислювати світ навколо. Для Сухомлинського слово було не лише засобом передачі інформації, а й потужним виховним інструментом. Він вірив, що через правильно підібрані слова, через казки та розповіді можна формувати моральні якості, розвивати уяву, співчуття та естетичні смаки. Для Сухомлинського розвиток зв'язного мовлення був не сухим засвоєнням правил, а органічним наслідком насиченого духовного життя дитини [42].

Ян Амос Коменський, видатний чеський педагог, хоч і не використовував термін «зв'язне мовлення» у сучасному розумінні, заклав фундаментальні основи для його розвитку, вважаючи мову ключем до пізнання світу, формування особистості та успішного навчання. Він підкреслював, що мова є нерозривним інструментом мислення, і чим раніше та глибше дитина опановує рідну мову, тим краще вона осмислює дійсність, адже саме раннє дитинство – найкращий період для цього. Коменський наполягав на практичному та цікавому підході до навчання мови, де діти активно використовують її у повсякденному житті, іграх та спілкуванні, рухаючись від простого до складного з повним усвідомленням того, що вони говорять. Його методи, що передбачали постійні діалоги з дітьми через запитання «Що це?», «Що ти робиш?», а також забезпечення багатого мовного середовища та акцент на розвитку усного мовлення, безпосередньо сприяють формуванню зв'язного мовлення [19].

І. Синиця, як і багато інших вітчизняних дослідників, розглядає зв'язне мовлення як ключовий показник мовленнєвого та розумового розвитку дитини. Науковець підтримує поширену думку, що зв'язне мовлення – це мовлення, форма якого закономірно пов'язана і визначається його змістом, а зміст є

вираженням відповідного бажання або думки мовця. Це означає, що дитина не просто вимовляє слова, а вміє послідовно, логічно та зрозуміло викладати свої думки, почуття, переказувати події. Синиця підкреслює глибокий зв'язок між зв'язним мовленням та мисленням. Зв'язне мовлення не є просто «думками вголос» чи міркуванням. Це складний процес, що вимагає вміння не лише дібрати зміст, а й використати адекватні мовні засоби (лексику, граматичні структури, інтонацію, логічний наголос) для його передачі. Розвиток зв'язного мовлення стимулює розвиток логічного мислення, здатності до аналізу та синтезу. Особлива увага приділяється формуванню монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку. Саме монолог (розповідь, опис, переказ) є більш складним видом зв'язного мовлення, що вимагає від дитини вміння самостійно планувати висловлювання, утримувати тему, забезпечувати логічну послідовність та граматичну правильність. Оволодіння монологічним мовленням є важливою передумовою для успішного навчання дітей. І. Синиця підкреслює, що мовлення дитини, зокрема зв'язне, формується у процесі активного спілкування з дорослими. Хоча зв'язне мовлення є комплексним утворенням, І. Синиця звертає увагу і на базові аспекти, такі як фонетико-фонематичний розвиток. Правильна вимова звуків, вміння розрізняти їх на слух (фонематичний слух) є необхідною умовою для чіткого та зрозумілого зв'язного мовлення [40].

О. Низовська, як і інші провідні дослідники, розуміє зв'язне мовлення як складну форму мовленнєвої діяльності, що забезпечує комунікацію та обмін інформацією між людьми. Це вміння висловлювати думки логічно, послідовно, зрозуміло, використовуючи відповідні мовні засоби. Вона підкреслює, що форма зв'язного мовлення нерозривно пов'язана з його змістом, тобто дитина має вміти не лише щось сказати, а й як це сказати, щоб її думка була вичерпною та зрозумілою. О. Низовська розрізняє діалогічне та монологічне мовлення. У працях О. Низовської простежується чіткий зв'язок між зв'язним мовленням та формуванням мовленнєвих процесів. Вона зазначає, що зв'язне мовлення – це не просто «думки вголос», а цілісний процес, який вимагає не лише добору змісту,

а й ефективного використання мовних засобів (лексики, синтаксису, інтонації) для його вираження. Таким чином, розвиток зв'язного мовлення стимулює логічне мислення, здатність до аналізу та синтезу, планування. О. Низовська, як і багато сучасних педагогів, підтримує комунікативно-діяльнісний підхід до розвитку мовлення. Це означає, що мовлення формується не шляхом механічного заучування, а в процесі реальної комунікації та активної діяльності дитини. Роль дорослого та мовленнєвого середовища: вона підкреслює вирішальну роль дорослого (вихователя, батьків) у формуванні зв'язного мовлення. Дорослий є не лише джерелом мовних зразків, а й організатором мовленнєвої взаємодії [27, с.123-130].

У сучасному освітньому просторі України та світу розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку продовжує залишатися однією з ключових проблем. Нові дослідження та педагогічні підходи враховують зміни у соціальному середовищі, вплив інформаційних технологій та потреби сучасного суспільства.

А. Богуш розглядає зв'язне мовлення не лише як готовий продукт – текст, висловлювання, – а й як процес мовленнєвої діяльності. Це означає, що важливо не тільки те, що дитина говорить, а й як вона будує своє висловлювання, як добирає слова, як їх поєднує. Вона підкреслює, що сутність зв'язного мовлення полягає у його смисловій і структурній єдності. Тобто, кожне висловлювання має бути не просто набором речень, а цілісною розповіддю, описом чи міркуванням, де кожна частина логічно пов'язана з попередньою та наступною, і все висловлювання підпорядковане єдиній темі та меті. А. Богуш зазначає, що «мовлення, форма якого закономірно пов'язана і визначається його змістом, а зміст є вираженням відповідного бажання або думки мовця». Це означає, що зв'язність починається з чіткого усвідомлення того, що дитина хоче сказати. Хоча діалог є первинною формою спілкування, що формується раніше, Богуш наголошує на тому, що монолог є складнішою формою, яка вимагає від дитини вміння самостійно планувати висловлювання, утримувати його в пам'яті, добирати необхідні мовні засоби. Вона розглядає розвиток діалогу як основу для

формування монологічного мовлення. Основна функція зв'язного мовлення, за А. Богуш, є комунікативна. Воно слугує засобом спілкування, передачі інформації, обміну думками та емоціями [8, с.703].

Н. Гавриш розглядає мовлення як найважливіший засіб всебічного розвитку дитини. Вона підкреслює, що якість мовленнєвого розвитку визначає успішність соціальної адаптації, інтелектуального зростання та емоційного благополуччя дитини. Подібно до класиків, дослідниця наголошує на тісному взаємозв'язку мовлення і мислення. Розвиток зв'язного мовлення сприяє розвитку логічного мислення, вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, узагальнювати.

Н. Гавриш активно просуває ідею інтеграції мовленнєвого розвитку в усі види діяльності дитини дошкільного віку: гру, трудову діяльність, образотворчу діяльність, заняття з природознавства тощо. Вона вважає, що тільки в умовах реального, змістовного спілкування та пізнання світу дитина набуває досвіду зв'язного висловлювання. Н. Гавриш надає особливого значення художньому слову (казкам, віршам, оповіданням) як засобу розвитку зв'язного мовлення. Вона розглядає художні твори як зразки зв'язного мовлення, які збагачують словниковий запас дитини, формують її граматичну будову мовлення та розвивають уяву. Вона наголошує на важливості не лише слухання, а й переказування, драматизації, творчих розповідей за мотивами художніх творів. Н. Гавриш приділяє значну увагу розвитку діалогічного мовлення через створення спеціальних мовленнєвих ситуацій та ігор [14, с.119].

Ю. Рібцун підкреслює, що зв'язне мовлення – це не ізольований навик, а результат інтеграції всіх аспектів мовленнєвого розвитку. Вона розглядає його як складний психофізіологічний процес, що вимагає накопичення словникового запасу, оволодіння граматичним ладом, розвиток фонетико-фонематичного сприйняття, формування планування висловлювання. Завдяки системному підходу Ю. Рібцун, формування зв'язного мовлення розглядається не як окрема вправа, а як цілісний процес, інтегрований у повсякденне життя дитини та освітній процес [37].

О. Білан, як і інші дослідники, розглядає зв'язне мовлення як словесно розгорнуте висловлювання, що складається з низки логічно узгоджених речень, які забезпечують спілкування та взаєморозуміння між людьми. Для дітей старшого дошкільного віку це означає вміння не просто називати предмети, а й будувати розповіді, описи, переказувати події, висловлювати свої думки та враження послідовно та зрозуміло. О. Білан приділяє значну увагу формуванню монологічного зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку, оскільки саме цей вид мовлення є більш складним і необхідним для майбутнього шкільного навчання. Монолог вимагає від дитини самостійного планування висловлювання, утримання теми, логічної послідовності та граматичної правильності. Таким чином, О. Білан розглядає зв'язне мовлення дітей старшого дошкільного віку як складний, але цілком керований процес, який вимагає системного підходу, використання ефективних методів (зокрема, роботи з ілюстраціями) та врахування індивідуальних особливостей кожної дитини для успішної підготовки до школи та повноцінного соціального функціонування [4].

Видатна українська науковиця у галузі дошкільної педагогіки і психології, Т. Піроженко підкреслює, що саме комунікативна діяльність є визначальною для розвитку мовлення дитини. Мовлення формується і вдосконалюється у процесі активного спілкування дитини з дорослими та однолітками. Це не просто відтворення слів, а осмислена взаємодія, спрямована на передачу думок та отримання інформації. У своїх роботах Т. Піроженко зазначає, що зв'язність мовлення невід'ємна від зв'язності думок. Тобто, зв'язне мовлення є не лише результатом мовленнєвої діяльності, а й показником логічного мислення дитини, її здатності розуміти почуте та послідовно і правильно висловлювати власні думки. За тим, як дитина будує свої висловлювання, можна судити про рівень її мовленнєвого та розумового розвитку. Вона акцентує увагу на тому, що діалог є основною формою реалізації комунікативної функції мовлення. Повноцінному розвитку особистості сприяє спілкування, що здійснюється на основі діалогу та забезпечує комунікацію та взаємодію. Т. Піроженко розглядає мовленнєву компетентність як одну з найважливіших базисних характеристик особистості,

що формується в дошкільному віці. Ця компетентність включає не лише вміння правильно говорити, але й розуміти мову, використовувати її для вирішення різних комунікативних завдань, а також бути готовим до подальшого навчання. Загалом, праці Т. Піроженко підкреслюють, що розвиток зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку є комплексним процесом, який тісно пов'язаний з їхнім мисленням, комунікативною діяльністю та загальним психічним розвитком [33].

О. Трифонова, українська науковиця, у своїх працях зосереджується на комплексному підході до розвитку мовлення, розглядаючи його як ключовий компонент для становлення повноцінної мовно-мовленнєвої особистості. Науковиця наголошує на важливості розвитку зв'язного мовлення як показника логічності мислення та комунікативної готовності дитини. О. Трифонова розглядає зв'язне мовлення не просто як набір слів, а як складну систему, що відображає інтелектуальний, емоційний та соціальний розвиток дитини, і є основою для її подальшого успішного навчання та життєдіяльності [46].

М. Вашуленко – видатний український науковець, розглядає зв'язне мовлення не просто як сукупність слів, а як складний психічний процес, що відображає рівень розвитку мислення дитини, її здатність до аналізу, синтезу, узагальнення, а також до комунікації. Він наголошує на тому, що зв'язне мовлення є індикатором готовності дитини до шкільного навчання та її соціальної адаптації. М. Вашуленко підкреслює глибокий взаємозв'язок між мовленням і мисленням. Він стверджує, що зв'язне мовлення є не тільки засобом вираження думок, а й інструментом їх формування. Чим краще розвинене зв'язне мовлення дитини, тим чіткішими, логічнішими та послідовнішими є її думки. Розвиваючи зв'язне мовлення, ми одночасно розвиваємо й логічне мислення дошкільника. Зв'язне мовлення, за М. Вашуленко, це таке мовлення, яке здатне адекватно і логічно відображати дійсність. Воно характеризується послідовністю, логічністю, змістовністю, граматичною правильністю та відповідністю комунікативній меті. Це може бути як діалогічне, так і монологічне мовлення [10].

Отже, зв'язне мовлення у дітей дошкільного віку – це не просто вміння говорити, а ключовий показник їхнього цілісного розвитку, що є основою для успішної соціалізації та підготовки до школи. Це складна, цілісна система, що відображає здатність дитини логічно, послідовно та граматично правильно висловлювати свої думки, забезпечуючи ефективне спілкування. Воно тісно пов'язане з когнітивними, соціальними та емоційними аспектами розвитку, які є основою для подальшого успішного навчання і соціалізації. Розвиток зв'язного мовлення сприяє розвитку абстрактного мислення, емоційної компетентності, здатності до самовираження, а також покращує взаємодію з іншими людьми. Тому важливим є створення стимулюючого мовного середовища, яке сприятиме максимальному розвитку мовленнєвих і когнітивних здібностей дитини.

Провідні науковці та педагоги В. Сухомлинський, Я. А. Коменський, І. Синиця, О. Низовська, А. Богуш, Н. Гавриш, Ю. Рібцун, О. Білан, Т. Піроженко та О. Трифонова однакові у своїх поглядах щодо фундаментальної ролі зв'язного мовлення. Вони підкреслюють його нерозривний зв'язок із мисленням, адже мова є інструментом для формування, структурування та вираження думок. Розвинене зв'язне мовлення є не лише результатом, а й засобом розвитку логічного мислення, аналізу та синтезу.

Сучасні дослідження підтверджують, що формування зв'язного мовлення інтегрується у всі види діяльності дитини (гру, пізнання, художню діяльність) та відбувається в умовах активної комунікації. Важливість мовленнєвого середовища, роль дорослого (вихователя, батьків) як зразка та організатора спілкування, а також використання художнього слова як засобу збагачення мови є незаперечними.

Таким чином, цілеспрямована, системна робота над розвитком зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку є вирішальною для їхньої всебічної підготовки до повноцінного життя в соціумі та успішного навчання у школі, формуючи мовно-мовленнєву особистість, здатну до ефективної взаємодії зі світом.

1.2. Особливості розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами

Мовленнєвий розвиток дитини є одним із провідних чинників становлення її особистості, інтелектуального, емоційного та соціального зростання. Особливе значення в цьому процесі має **зв'язне мовлення**, яке забезпечує можливість повноцінної комунікації, формування пізнавальної діяльності та засвоєння суспільного досвіду.

Вивчення проблеми розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами свідчить, що такі порушення мають системний характер і охоплюють не лише мовленнєву сферу, а й інші психічні функції, тісно з нею пов'язані. У дітей цієї категорії часто спостерігається зниження рівня мовленнєвої пам'яті, повільність мовленнєвого темпу, труднощі у словотворенні та побудові граматично правильних конструкцій. Це створює значні бар'єри для формування цілісного, логічного й емоційно забарвленого висловлювання.

У дітей старшого дошкільного віку формування зв'язного мовлення набуває значущої актуальності, адже цей період є сенситивним для оволодіння складними мовленнєвими структурами, необхідними для подальшого навчання у закладі освіти. Проте наявність мовленнєвих труднощів може ускладнювати процес розвитку зв'язного висловлювання, що проявляється у фрагментарності, граматичній та лексичній обмеженості, порушенні послідовності й логіки викладу.

Розвинене мовлення є важливим чинником успішної адаптації дитини в освітньому та соціальному середовищі. Діти, які володіють розвиненим мовленням, здатні чітко висловлювати свої думки, що сприяє кращому розумінню навчальних завдань, активній участі в освітньому процесі та ефективному спілкуванню з однолітками та дорослими.

Мовлення також є важливим інструментом соціалізації дитини. Діти з розвиненим мовленням легше знаходять спільну мову з однолітками, виражають

свої емоції та потреби, що сприяє формуванню позитивних міжособистісних стосунків та почуття впевненості в соціальних ситуаціях.

Розвиток мовлення – це фундамент, на якому будується вся подальша взаємодія дитини зі світом. Це допомагає їй не тільки говорити, але й думати, відчувати та бути успішною в житті.

Розвиток мовлення у дітей з мовленнєвими труднощами є складною і багатоаспектною проблемою, яка перебуває у фокусі уваги багатьох відомих дослідників і педагогів (А. М. Богуш, Н. В. Гавриш, Ю. Рібцун, О. Трифонова, М. Вашуленко, І. Тарасова, К. Щербакова). Вони підкреслюють, що ці труднощі не лише впливають на комунікацію, а й мають значний вторинний вплив на загальний психічний розвиток, навчання та соціальну адаптацію дитини.

Розвиток мовлення у дітей із мовленнєвими труднощами істотно відрізняється від їхніх однолітків з типовим рівнем розвитку і потребує підвищеної уваги з боку педагогів та спеціалістів, а також систематичної корекційно-розвивальної роботи. Відмінності можуть проявлятися в різних складових мовленнєвої системи, зокрема: у звуковимові, словниковому запасі, граматичній будові, зв'язному мовленні та розумінні мови.

Для початку слід розглянути особливості формування зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з типовим розвитком. Воно відбувається поетапно та перебуває у тісному взаємозв'язку з когнітивним розвитком дитини, її соціальним досвідом і взаємодією з дорослими.

У віці 5-6 (7) років діалогічне мовлення набуває рис зрілого мовлення. Дитина легко вступає в діалог, самостійно починає розмову, задає питання (не лише «що?», «де?», а й «чому?», «навіщо?», «як?»). Дитина здатна тривалий час підтримувати розмову на знайомі теми, переходити від однієї теми до іншої, враховувати репліки співрозмовника. Не просто відповідає на запитання, а висловлює власну думку, погоджується або заперечує, аргументує свою позицію. Вміє користуватися формулами мовленнєвого етикету (привітання, прощання, подяка, прохання, вибачення). Репліки стають довшими, граматично правильнішими, різноманітнішими за структурою. Діалог супроводжується

інтонацією, мімікою, жестами, що робить його живим та емоційно насиченим. В іграх дитина вільно бере на себе різні ролі та відповідно до них будує діалоги, використовуючи характерну для ролі лексику та інтонацію [6, с.160].

Монологічне мовлення є складнішою формою, що вимагає від дитини вміння самостійно планувати, вибудовувати та контролювати своє висловлювання. У старшому дошкільному віці воно активно формується. Монологи стають більш розгорнутими, змістовними. Дитина вміє передавати не лише основні факти, а й деталі, характеристики, емоційні відтінки. Висловлювання мають чітку логічну структуру (початок, основна частина, завершення). Дитина вміє дотримуватися причинно-наслідкових, часових, просторових зв'язків. Речення стають складнішими, використовується широкий спектр синтаксичних конструкцій (складносурядні, складнопідрядні речення). Значно зменшується кількість граматичних помилок. Дитина активно використовує сполучники, прислівники, займенники, однокорінні слова для зв'язку між реченнями та частинами тексту. Діти старшого дошкільного віку опановують різні види монологічних висловлювань: вміють описувати предмети, іграшки, тварин, людей, картини, виділяючи їхні суттєві ознаки та характерні деталі. Описи стають більш образними. Здатні зв'язно, послідовно і повно переказувати зміст прослуханих казок, оповідань, без опори на наочність. Зберігають логіку сюжету і головних героїв. Можуть складати розповіді за однією або серією картинок, за уявою, на задану тему. У їхніх розповідях простежується сюжет, розвиток подій, кульмінація та розв'язка. З'являються перші спроби міркувати, пояснювати, обґрунтовувати свою думку. Дитина починає помічати власні мовленнєві помилки та намагається їх виправити, що свідчить про розвиток внутрішнього плану мовлення.

У старшому дошкільному віці зв'язок між мовленням і мисленням стає ще тіснішим. Зв'язне мовлення є показником розвитку логічного мислення, пам'яті та уваги, уяви та креативності.

Підсумовуючи, у старшому дошкільному віці зв'язне мовлення дитини в нормі стає розгорнутим, логічним, граматично правильним і контекстним.

Дитина вільно користується як діалогом, так і монологом для вирішення різноманітних комунікативних завдань, що є однією з найважливіших передумов її успішної готовності до шкільного навчання та подальшої соціальної адаптації [21].

На відміну від дітей з типовим розвитком, де зв'язне мовлення формується як природний результат опанування лексики, граматики та фонетики, у дітей з мовленнєвими труднощами спостерігається системний недорозвиток усіх компонентів мовлення. Це означає, що проблеми не обмежуються лише вимогою звуків. Наприклад, при загальному недорозвитку мовлення (ЗНМ), що є одним з найпоширеніших діагнозів, страждає все: від бідності словникового запасу, який значно поступається віковій нормі, до аграматизмів, коли дитина не може правильно узгодити слова в реченні, використовувати прийменники чи закінчення. Ці первинні порушення неминуче гальмують розвиток зв'язного мовлення. Дитина може знати окремі слова, але не вміє з'єднати їх у речення, а речення – у зв'язний текст.

Одним із типових проявів мовленнєвих труднощів є бідність словника, що проявляється у недостатньому володінні словами для позначення предметів, дій, ознак, відношень. Це обмежує можливість дитини будувати розгорнуті висловлювання. Для подолання цього дефіциту ефективним є збагачення активного словника через тематичні бесіди, ігри на добір синонімів і антонімів, роботу з ілюстраціями, читання художніх текстів, перекази, а також спеціальні нейропсихологічні ігри, які поєднують мовлення з рухом і сенсорними вправами[14].

У дітей із загальним недорозвитком мовлення часто страждає граматичне оформлення висловлювання: порушується узгодження слів у роді, числі, відмінку, неправильно вживаються прийменники, сполучники, службові частини мови. Це свідчить про недостатнє засвоєння мовної системи. Під час корекційної роботи важливо поступово формувати граматичну правильність через вправи на моделювання речень, трансформацію мовних конструкцій, складання розповідей за опорами [44].

Не менш важливою особливістю є обмеженість у використанні мовленнєвих засобів для зв'язку між реченнями. Такі діти часто будують текст як набір окремих фраз, не використовуючи сполучники, вказівні займенники, логічні зв'язки. Внаслідок цього мовлення втрачає цілісність. Тому у корекційних програмах слід приділяти увагу формуванню зв'язних текстів, використовуючи прийоми “ланцюгових” розповідей, коли кожна нова репліка логічно продовжує попередню, або спільне складання текстів з дорослим [14].

У нормі діалог є первинною та найбільш поширеною формою спілкування, що активно розвивається у дошкільному віці. Старші дошкільники вміють ініціювати розмову, підтримувати її, ставити різноманітні питання та висловлювати власну думку. Проте у дітей з мовленнєвими труднощами діалог часто є обмеженим і неактивним. Вони рідко самі починають розмову, а їхні відповіді здебільшого односкладові («так», «ні», вказівні жести). Їм важко формулювати запитання, підтримувати тему, враховувати репліки співрозмовника. Це призводить до зниження комунікативної ініціативи, сором'язливості, а іноді й до відмови від спілкування, що поглиблює їхню соціальну ізоляцію. Як підкреслювала Т. Піроженко, комунікативна діяльність є визначальною для розвитку мовлення, і порушення в ній безпосередньо впливають на всі аспекти мовленнєвого розвитку.

Монологічне мовлення є ще складнішим випробуванням для дітей з мовленнєвими труднощами. Воно вимагає здатності до внутрішнього планування висловлювання, утримання теми, логічної послідовності та граматичної правильності. У старших дошкільників з порушеннями мовлення монолог характеризується:

- Незв'язністю та фрагментарністю: розповіді складаються з окремих, непов'язаних речень або навіть слів.
- Бідністю змісту: переважає просте перелічення фактів без деталей, описів, характеристик чи емоційних оцінок.

- **Порушенням логічної послідовності:** діти можуть пропускати важливі події, змінювати їхній порядок, не дотримуватися причинно-наслідкових зв'язків.
- **Вираженими граматичними помилками:** аграматизми, неправильне використання прийменників, сполучників, відсутність узгодження слів роблять мовлення незграбним і важким для розуміння.
- **Труднощами з плануванням:** дитина не може заздалегідь продумати свою розповідь, утримувати її в пам'яті, що веде до постійних "зісковзувань" з теми.
- **Складнощами з переказом:** переказ тексту є скороченим, спотвореним, з пропуском ключових подій. Творчі розповіді за уявою для них є майже неможливим завданням [11, с.10].

О. Трифонова, досліджуючи формування мовно-мовленнєвої особистості, зазначає, що зв'язне мовлення є показником логічності мислення. Відповідно, його порушення у дітей старшого дошкільного віку вказує на труднощі з мисленнєвими операціями, такими як аналіз, синтез, узагальнення [46].

Особливості розвитку зв'язного мовлення у дітей з мовленнєвими труднощами рідко існують ізольовано. Вони тягнуть за собою низку вторинних психологічних проблем, таких як зниження пізнавальної активності, емоційно-вольові порушення (невпевненість, сором'язливість, страх мовлення, агресія або відмова від взаємодії), проблеми з шкільною адаптацією: Нерозвинене зв'язне мовлення – це прямий шлях до труднощів у навчанні, особливо з читанням, письмом та засвоєнням навчального матеріалу, оскільки більшість завдань вимагають вміння розуміти та формулювати думки. Ю. Рібцун активно досліджує саме цю готовність до школи, вказуючи на критичне значення мовлення [38].

Сучасні нейропсихологічні дослідження доводять, що мовленнєві труднощі у дітей старшого дошкільного віку мають багаторівневий характер і зумовлені не лише дефіцитами фонематичного чи лексико-граматичного розвитку, а й порушеннями міжпівкульової взаємодії, недостатньою

сформованістю довільної регуляції та пам'яті. У таких дітей часто спостерігається уповільнене переключення уваги, труднощі у прогнозуванні змісту висловлювання, зниження мовленнєвої активності. Це потребує застосування індивідуалізованих корекційно-розвивальних програм, спрямованих не лише на формування мовленнєвих умінь, але й на розвиток когнітивних процесів, які забезпечують зв'язність мовлення — мислення, пам'яті, уяви, уваги [18, с. 256].

Особливості розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами є складною проблемою, що вимагає ранньої діагностики, системної та комплексної корекційної роботи. Лише усвідомлення цих особливостей, використання науково обґрунтованих методик та цілеспрямована співпраця фахівців та батьків дозволять дітям подолати мовленнєві бар'єри та повноцінно розкрити свій потенціал, забезпечивши їхню успішну інтеграцію у суспільство та готовність до майбутнього навчання.

1.3. Поняття нейроігор та їх вплив на когнітивний розвиток та мовленнєві навички дітей старшого дошкільного віку

Сучасна система спеціальної та інклюзивної освіти в Україні активно трансформується, зосереджуючись на особистісно-орієнтованому підході, індивідуалізації освітнього процесу та впровадженні інноваційних технологій. Одним із пріоритетних напрямів стає використання нейроігор – спеціальних цифрових або традиційних вправ, спрямованих на активізацію мозкової діяльності, розвиток пізнавальних процесів і формування навичок самоконтролю у дітей з особливими освітніми потребами.

Старший дошкільний вік є сенситивним періодом для розвитку вищих психічних функцій, тому нейроігри в цей період мають особливу ефективність. У цьому віці діти легко сприймають нові завдання, швидко переключають увагу та активно засвоюють інформацію через гру. Саме гра виступає для них природною формою пізнання світу, тому використання нейроігор дає можливість навчати, розвивати й коригувати в ігровій, ненав'язливій формі.

Термін «нейроігри» охоплює сукупність завдань і вправ, що мають на меті розвиток і вдосконалення таких психічних функцій, як увага, пам'ять, мовлення, логічне мислення, моторика та просторове сприймання. Їхня результативність базується на принципі нейропластичності – властивості мозку змінюватися, пристосовуватися до нових умов і формувати нові нейронні зв'язки [1, с.56-62].

Нейроігри – це комплекс вправ, що використовують зв'язок між тілом та мозком для розвитку дитини. Основна мета нейроігор – різностороння стимуляція мозкової діяльності. Вони посилюють міжпівкульну взаємодію, що призводить до синхронізації роботи обох півкуль. Цей процес, у свою чергу, активізує нейропластичність – утворення нових нейронних зв'язків, які лежать в основі розвитку вищих психічних функцій, таких як мислення, мовлення, пам'ять та увага. [26, с. 27].

Нейроігри широко та ефективно використовуються як під час індивідуальних занять із вчителями-логопедами та вчителями-дефектологами, так і в процесі групової роботи, зокрема в інклюзивних класах, де навчаються діти з особливими освітніми потребами. Вони є важливим елементом у структурі комплексної нейропсихологічної корекції, спрямованої на розвиток когнітивних функцій, поліпшення мовлення, уваги, пам'яті, моторики, емоційно-вольової сфери та загального психоемоційного стану дитини. Застосування нейроігор дає змогу адаптувати освітній процес до індивідуальних можливостей і потреб дитини, створюючи умови для її гармонійного розвитку й соціалізації [49].

Головною особливістю нейроігор, яка вирізняє їх серед традиційних ігор, є їхня цілеспрямованість на активізацію та розвиток окремих, специфічних функцій головного мозку. Якщо звичайні ігри здебільшого спрямовані на розвагу, соціалізацію або загальний розвиток, то нейроігри мають чітко визначену терапевтичну й корекційну мету. Вони розроблені з урахуванням принципів нейропсихології та нейрофізіології й спрямовані на стимуляцію когнітивних процесів, зокрема уваги, пам'яті, просторового мислення, мовлення, моторної координації, а також міжпівкульної взаємодії. Завдяки такому підходу нейроігри не лише розважають, а й служать ефективним інструментом для

подолання труднощів у навчанні, розвитку мовлення та корекції поведінкових або емоційних порушень.

Видатний український педагог, Василь Олександрович Сухомлинський, ще в середині ХХ століття, висловив ідею, що «Розум дитини – на кінчиках її пальців». Цей вислів став афоризмом, що втілює глибокий зв'язок між розвитком дрібної моторики та інтелектуальним і мовленнєвим розвитком дитини. Сухомлинський інтуїтивно, на основі педагогічної практики, дійшов висновку, що нервові закінчення на пальцях рук тісно пов'язані з тими ділянками головного мозку, які відповідають за мовлення. Стимуляція пальців, на його думку, посиляє імпульси в мовленнєві центри, спонукаючи їх до активної роботи [42].

Сучасна наука повністю підтверджує геніальні здогадки В. Сухомлинського. У моторній корі головного мозку проєкція кисті руки та пальців займає величезну площу, приблизно третину від усієї рухової проєкції. Це свідчить про надзвичайну важливість дрібних, точних рухів для людської діяльності. Важливо, що ця зона розташована в безпосередній близькості до мовленнєвого центру Брока, який відповідає за продукування мови. Така анатомічна близькість пояснює, чому стимуляція дрібної моторики «активізує» і мовленнєву функцію. Під час виконання пальчикових вправ, ліплення чи малювання у мозку формуються та зміцнюються нові нейронні зв'язки. Чим складніші та різноманітніші рухи виконує дитина, тим багатшою стає її «нейронна мережа». Це безпосередньо впливає на когнітивні здібності: пам'ять, увагу, швидкість мислення. Багато пальчикових ігор та вправ вимагають узгодженої роботи обох рук. Це стимулює розвиток мозолистого тіла – структури, що з'єднує ліву та праву півкулі мозку. Покращена міжпівкульна взаємодія є ключовою для розвитку інтелекту, креативності та здатності виконувати кілька завдань одночасно.

Варто відзначити внесок дослідниці А. Семенович у вивчення того, як нейроігри та вправи можуть допомогти скоригувати порушення психіки. Вона створила так званий «метод заміщення онтогенезу», де головна увага приділяється сенсорним і руховим вправам для налагодження роботи мозку.

Саме А. Семенович познайомила багатьох психологів та педагогів з нейропсихологічним поглядом на проблеми дитячого розвитку. Сьогодні, коли педагогіка шукає найефективніші шляхи допомоги дітям із затримкою розвитку, дослідження А. Семенович та Є. Воробйової доводять просту істину: найкраще працює комплексний підхід, коли розумові та рухові вправи доповнюють одна одну [41].

Вплив нейроігор на когнітивні функції дітей старшого дошкільного віку є предметом активного вивчення в сучасній педагогіці та нейропсихології. У цьому віці мозок дитини демонструє надзвичайну пластичність, а закладені основи когнітивних навичок стають фундаментом для подальшого успішного навчання у школі. Нейроігри, що в даному контексті розглядаються переважно як комплекси спеціальних рухових та інтелектуальних вправ, виступають ефективним інструментом для цілеспрямованої стимуляції мозкової діяльності.

Вплив нейроігор на розвиток когнітивних функцій дитини дошкільного віку має великий потенціал, оскільки ці ігри спеціально розроблені для стимулювання різних аспектів розумової діяльності дітей. Когнітивні функції – це всі ті розумові процеси, які допомагають дитині орієнтуватися в навколишньому світі, навчатися та адаптуватися до нових умов. До них належать: пам'ять, увага, мислення, сприймання, мова, виконавчі функції (планування, організація, самоконтроль).

У структурі нейроігор зазвичай поєднуються рухова, сенсорна та мовленнєва активність. Це дозволяє одночасно тренувати декілька зон мозку, забезпечуючи гармонійний розвиток. Наприклад, коли дитина одночасно виконує рух руками і проговорює слова або ритмічні фрази, активізуються ліва (мовленнєва) та права (образно-емоційна) півкулі, що стимулює формування нових міжнейронних зв'язків. Саме тому регулярне використання нейроігор сприяє не лише розвитку мовлення, а й покращенню пам'яті, уваги, мислення, координації рухів та саморегуляції.

Нейроігри для дітей можуть значно покращити короткочасну та довготривалу пам'ять. У процесі гри дитина може працювати над

запам'ятовуванням різних образів, слів, цифр чи форм, що розвиває здатність до концентрації і запам'ятовування на більш глибокому рівні. Багаторазове повторення рухових програм (наприклад, кінезіологічна вправа «кулак-ребро-долоня») формує міцні моторні стереотипи. Дитині потрібно утримати в голові послідовність рухів або словесну інструкцію, щоб виконати завдання, що безпосередньо тренує короткочасну пам'ять.

Нейроігри, що вимагають фокусування на певних завданнях, допомагають розвивати зорову, слухову та дієву увагу. Дитина вчиться концентруватися на конкретних деталях, не відволікаючись на зайві подразники. Це важливий аспект, адже увага є основою для ефективного навчання. Вправи на дихання, ритмічні ігри та вправи на баланс (балансувальні дошки, диски) стабілізують роботу і енергетичного блоку мозку (за О.Р. Лурією). Це підвищує загальний тонус нервової системи, роблячи дитину менш виснажливою та більш здатною до тривалої концентрації.

Мислення включає аналітичне та креативне мислення, і нейроігри стимулюють обидва ці процеси. Дитина вчиться порівнювати, аналізувати, шукати вирішення проблем. Ігри з елементами логіки, послідовності та планування сприяють розвитку критичного мислення та здатності до вирішення задач.

Нейроігри часто включають мультисенсорні завдання (наприклад, одночасне використання слуху, дотику та зору), що допомагає дитині краще інтегрувати інформацію з різних джерел. Наприклад, ігри на класифікацію предметів за кольором, формою або розміром стимулюють зорове сприймання та логічну категоризацію. Ігри з ритмічними рухами або танцювальні вправи активізують сенсомоторну інтеграцію та слухове сприймання. Завдяки повторенню певних патернів поведінки, дитина краще розрізняє структуру дії, вчиться розуміти послідовність подій – формується основа для часової орієнтації. Також важливою є емоційна складова: у добре побудованих нейроіграх дитина вчиться розпізнавати емоції персонажів, співпереживати,

ідентифікувати власні почуття. Це формує не лише сприймання, а й базу для емоційного інтелекту.

У процесі гри дитина засвоює важливі соціальні та когнітивні навички: вчиться чекати своєї черги, дотримуватися правил, планувати власні дії та змінювати стратегію у випадку помилки. Таким чином, непомітно для себе, вона розвиває виконавчі функції. Наприклад, у простій на перший погляд грі «Злови тільки червоні кульки» задіяно кілька складних психічних процесів – концентрацію уваги, гальмування імпульсивних дій (утримання від ловлі синіх кульок), переключення уваги та короткотривалу пам'ять. Якщо ж змінювати умови гри (наприклад, ловити червоні кульки вдень, а сині – вночі), дитина додатково тренує когнітивну гнучкість і здатність адаптуватися до нових правил. Усе це відбувається природно, в атмосфері гри, без тиску чи страху помилитися, але з інтересом, позитивними емоціями та внутрішньою мотивацією.

Особливо цінним є те, що нейроігри привчають дитину до планування власних дій. Наприклад, у сюжетній грі з послідовністю етапів (знайти предмет, побудувати доріжку, довести героя до цілі), дитина змушена думати не лише про те, що робити, а й у якій послідовності це робити, що буде далі, як досягти бажаного результату. Такий досвід прямо трансформується в навички самоорганізації в повсякденному житті.

Важливою складовою розвитку виконавчих функцій є **самоконтроль**. Більшість нейроігор передбачає елементи затримки відповіді, короткі ігрові паузи чи обмеження у виборі дій. Такі умови сприяють формуванню вміння гальмувати імпульсивні реакції здатності, що має вирішальне значення для ефективного навчання, конструктивної взаємодії з однолітками та саморегуляції в емоційно напружених ситуаціях.

Нейроігри мають значний вплив на формування мовленнєвих навичок дітей старшого дошкільного віку. Насамперед вони активізують структури головного мозку, що беруть участь у процесах сприймання, розуміння та продукування мовлення. Завдяки вправам, які поєднують рухову активність, концентрацію уваги та мовленнєву діяльність, стимулюється взаємодія між

півкулями мозку. Наприклад, у грі, де дитина одночасно називає предмет, його колір і виконує відповідний рух, активізуються ліва та права півкулі, що сприяє підвищенню мовленнєвої активності, збагаченню словникового запасу та формуванню граматично правильних висловлювань. Нейроігри позитивно впливають на розширення словникового запасу. Для створення зв'язних речень дитина повинна використовувати різні слова, граматичні структури та вирази. Нейроігри, які включають завдання на пошук і використання слів, допомагають дитині збільшити свій словниковий запас. Нейроігри можуть включати завдання, де дитина повинна правильно побудувати речення, використовуючи певні слова чи частини мови. Ігри на структуру речень формують вміння дітей правильно використовувати предикати, підмети, додатки.

Зв'язне мовлення включає не лише правильну граматику та багатий словник, а й здатність будувати свої висловлювання в логічній послідовності. Дитина має вміти виражати свої думки чітко, від початку до кінця. Нейроігри можуть стимулювати розвиток такої здатності, вимагаючи від дитини послідовного виконання кроків у завданні. Це ігри, в яких потрібно розповісти або записати коротку історію, дотримуючись певної послідовності подій (наприклад, «Що сталося спочатку? Що потім? Який результат?»).

Мовлення – це не тільки форма вираження думок, а й основний засіб взаємодії з іншими людьми. Нейроігри, що включають соціальні елементи, допомагають дитині вчитися не тільки говорити, але й слухати, реагувати на почуте і правильно взаємодіяти в групі.

Нейроігри можуть допомогти дітям розвивати здатність рефлексувати над тим, що вони кажуть, чому вони використовують саме ті чи інші слова чи фрази. Це допомагає покращити розуміння мовних норм та правил. Крім того, нейроігри сприяють розвитку фонематичного слуху – здатності розрізняти звуки мовлення. Через ритмічні, звукові вправи (на кшталт «лови звук», «знайди риму», «впіймай помилку») у дітей формується вміння розпізнавати звуки, що є основою для подальшого читання та письма. Це особливо важливо на етапі підготовки до

школи, адже саме недорозвинення фонематичного слуху часто є причиною труднощів у навчанні.

Також нейроігри мають позитивний емоційний ефект. Вони проводяться в ігровій, невимушеній формі, що сприяє зниженню тривожності, підвищенню самооцінки та розвитку мотивації до мовного спілкування. У дітей з порушенням мовлення це може стати важливим кроком до подолання комунікативної замкненості.

Не менш важливим є й те, що нейроігри враховують індивідуальні особливості дитини. Вони дають можливість педагогам і психологам підібрати ті завдання, які відповідають рівню розвитку конкретного дошкільника, водночас поступово ускладнюючи їх. Це створює сприятливі умови для мовленнєвого прогресу без перевантаження або відчуття неуспіху [16, с.45-51].

Крім того, нейроігри стимулюють розвиток творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку. Виконуючи вправи, що передбачають вигадкування історій, образів або нестандартних рішень, дитина навчається генерації ідей, комбінуванню відомих знань у нові схеми та розвиває здатність до асоціативного мислення. Такий вид діяльності підтримує гнучкість мислення, формує креативні навички та сприяє розвитку самостійності у прийнятті рішень. У контексті підготовки до шкільного навчання це дозволяє дитині не лише засвоювати знання, а й активно застосовувати їх у нових ситуаціях, що підвищує її адаптивність і впевненість у власних можливостях [50].

Отже, нейроігри як інноваційний психолого-педагогічний інструмент демонструють значний потенціал у розвитку когнітивних функцій та мовленнєвих навичок дітей старшого дошкільного віку. Вони сприяють активізації міжпівкульної взаємодії, стимулюють нейропластичність, що лежить в основі формування уваги, пам'яті, мислення, мовлення та емоційної регуляції. Через вправи, що поєднують рухову, сенсорну та інтелектуальну активність, нейроігри створюють умови для гармонійного розвитку дитини, зміцнюючи як загальні когнітивні здібності, так і мовленнєві компоненти – словниковий запас,

граматичну правильність, зв'язне мовлення, фонематичний слух та комунікативну компетентність.

Особливо важливим є те, що нейроігри адаптивні та індивідуалізовані, що дозволяє ефективно інтегрувати їх у роботу з дітьми з особливими освітніми потребами. Їх використання забезпечує комплексну підтримку розвитку, долаючи бар'єри в навчанні та спілкуванні без тиску і перевантаження, у формі захопливої та мотиваційно значущої діяльності.

Таким чином, нейроігри є не лише засобом розваги, а й потужним ресурсом у руках педагогів і фахівців, здатним істотно покращити якість дошкільної освіти, сприяти успішній підготовці дітей до шкільного навчання та забезпечити ефективну підтримку мовленнєвого й когнітивного розвитку кожної дитини.

Висновки до першого розділу

Зв'язне мовлення дітей старшого дошкільного віку є фундаментальним показником їхнього цілісного розвитку, що відображає не лише здатність висловлювати думки логічно, послідовно та граматично правильно, а й рівень розвитку мислення, пам'яті, уваги, емоційної регуляції та соціальної компетентності. Провідні науковці та педагоги підкреслюють нерозривний зв'язок мовлення та мислення: мова є інструментом формування, структурування та вираження думок, а розвиток зв'язного мовлення сприяє становленню логічного мислення, аналізу, синтезу та комунікативних навичок.

Формування мовлення у дітей відбувається інтегровано в усіх видах діяльності – ігровій, пізнавальній, художній, і ефективність цього процесу значною мірою зумовлена якістю мовленнєвого середовища, активною участю дорослого (вихователя чи батьків) як зразка мовленнєвої поведінки та організатора комунікації, а також цілеспрямованим використанням художнього слова й спеціально дібраних мовленнєвих вправ. Особливу увагу потребують діти з мовленнєвими труднощами, для яких важлива рання діагностика, системна корекційна робота, індивідуалізовані методики та тісна взаємодія фахівців із

батьками для подолання мовленнєвих бар'єрів і повноцінного розвитку потенціалу дитини.

Інноваційні психолого-педагогічні інструменти, такі як нейроігри, показують високу ефективність у комплексному розвитку когнітивних та мовленнєвих функцій дітей дошкільного віку. Вони активізують міжпівкульну взаємодію мозку, стимулюють нейропластичність, сприяють розвитку уваги, пам'яті, мислення, мовлення та емоційної регуляції. Через вправи, що поєднують рухову, сенсорну та інтелектуальну активність, нейроігри підвищують словниковий запас, граматичну правильність, фонематичний слух, зв'язне мовлення та комунікативну компетентність, створюючи мотивуюче та безпечне середовище для навчання. Адаптивність та індивідуалізація цих ігор дозволяє ефективно працювати з дітьми з особливими освітніми потребами, забезпечуючи їхню успішну інтеграцію у суспільство та готовність до навчання у закладі загальної середньої освіти.

Отже, системна, цілеспрямована робота над розвитком зв'язного мовлення, поєднана з використанням сучасних інноваційних технологій, є вирішальною для всебічного розвитку дитини, формування мовно-мовленнєвої особистості, її комунікативної та когнітивної компетентності, а також забезпечення успішної соціальної адаптації та готовності до шкільного навчання. Такий комплексний підхід дозволяє кожній дитині максимально реалізувати свій потенціал, подолати мовленнєві та когнітивні бар'єри та підготуватися до активної взаємодії зі світом у майбутньому.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ НЕЙРОІГР У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Методика дослідження рівня розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами

Вивчення стану рівня розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку здійснювалося за допомогою педагогічного експерименту, який включає в себе три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний.

Дослідження проводилось на базі ЗДО № 576 м. Києва, компенсуючого типу, спеціальний для дітей з порушеннями мови. У експерименті взяли участь 10 дітей старшого дошкільного віку (5-6 років) з мовленнєвими труднощами. Констатувальний етап експерименту був спрямований на визначення рівня розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку. Дослідження передбачало розв'язання таких завдань:

- підібрати діагностичний інструментарій для об'єктивної оцінки рівня зв'язного мовлення у дітей шостого року життя;
- провести обстеження дітей за обраними методиками;
- здійснити кількісну та якісну обробку отриманих результатів.

На констатувальному етапі дослідження було проведено початкове оцінювання рівня розвитку зв'язного монологічного мовлення кожного вихованця, а саме різних видів розповідей. Діагностичний інструментарій ґрунтувався на елементах методик Л. Трофименко [45] та Ю. Рібцун [36].

Діагностика включала виконання таких завдань:

1. Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються» (Додаток А).
2. Створення історії за серією картинок на тему «Хлопчик і їжачок» (Додаток Б).
3. Описова розповідь (про улюблену іграшку).
4. Складання розповіді на задану тему («Моя родина»).

1. Побудова розповіді за сюжетним малюнком («Діти граються»)

Мета: Визначити рівень сформованості вміння складати зв'язну розповідь за сюжетним малюнком.

Опис: Дорослий показує дитині малюнок, пропонує уважно подивись на нього (хто зображений, що роблять) та скласти за цим малюнком цікаву розповідь. Дитині дається 1-2 хвилини, щоб уважно розглянути малюнок. Допомога надається лише в разі значних труднощів (допоміжні питання – підказки, зразок початку речення).

Для оцінки результатів нами були розроблені критерії та рівні оцінювання, які подані у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Критерії та рівні оцінювання

Критерії оцінювання	Високий рівень (3 бали)	Середній рівень (2 бали)	Низький рівень (1 бал)
1.Розуміння змісту та повнота розповіді	Повністю розуміє сюжет. Розповідь містить початок, середину та кінець. Називає всіх персонажів та їхні дії.	Розуміє сюжет частково. Розповідь неповна, складається з опису окремих фрагментів малюнка без зв'язку між ними.	Не розуміє сюжет. Перераховує окремі об'єкти або персонажів («хлопчик», «м'яч», «дерево»), не пов'язуючи їх дією.
2.Послідовність та логічність	Розповідь логічна та послідовна. Встановлює причинно-наслідкові зв'язки.	Є суттєві порушення послідовності подій. Зв'язок між реченнями слабкий.	Повна відсутність логіки та послідовності. Набір окремих фраз.
3.Лексичний рівень	Використовує багатий словниковий запас, вживає прикметники, прислівники, різноманітні дієслова. Мовлення образне.	Словниковий запас обмежений. Часто повторює одні й ті самі слова, використовує спрощені конструкції.	Дуже бідний словниковий запас. Використовує переважно іменники та прості дієслова.

4.Граматична правильність	Будує граматично правильні, поширені та складні речення. Відсутні помилки в узгодженні слів.	Використовує прості, непоширені речення. Допускає численні граматичні помилки (неправильні закінчення, відмінки).	Мовлення аграматичне. Речення побудовані неправильно або відсутні (називає окремі слова)
5.Самостійність та творчість	Складає розповідь повністю самостійно. Проявляє творчість, вигадує імена персонажам, додає деталі, яких немає на малюнку.	Потребує навідних запитань дорослого для побудови розповіді.	Не може скласти розповідь навіть за допомогою дорослого. Відповідає на питання односкладно («так», «ні»).

2.Створення історії за серією картинок на тему «Хлопчик і їжачок»

Мета: Визначити рівень сформованості вміння складати зв'язну розповідь-оповідь за серією сюжетних картинок.

Опис: Дорослий викладає перед дитиною картинки (логічно пов'язані) у правильній послідовності і пропонує скласти за ними цілу розповідь. Допомога надається лише тоді, коли дитина не може почати або зупиняється (питання-підказки, зразок початку розповіді).

Для оцінки результатів були розроблені такі критерії та рівні оцінювання (Таблиця 2.2):

Таблиця 2.2

Критерії та рівні оцінювання

Критерії оцінювання	Високий рівень (3 бали)	Середній рівень (2 бали)	Низький рівень (1 бал)
1.Розуміння сюжету та цілісність розповіді	Повністю розуміє сюжет. Складає цілісну, завершену історію, об'єднуючи всі картинки в єдину сюжетну лінію.	Розуміє сюжет частково. Описує кожен картинку окремо, не пов'язуючи їх у єдину розповідь.	Не розуміє зв'язку між картинками. Перераховує окремі об'єкти на кожному зображенні.

2.Послідовність та зв'язність	Розповідь логічна та послідовна. Використовує різноманітні засоби зв'язку між реченнями (напр., <i>потім, тому що, раптом</i>).	Порушує послідовність подій. Зв'язність між реченнями слабка, часто відсутня.	Відсутність будь-якого зв'язку між фразами. Набір окремих, непов'язаних висловлювань.
3.Лексичний рівень	Використовує різноманітний словник, включаючи прикметники, дієслова, прислівники, що точно описують події та почуття героїв.	Словниковий запас бідний. Часто повторює одні й ті самі слова, робить довгі паузи для пошуку потрібного слова.	Дуже обмежений словниковий запас. Називає лише ті предмети, які знає.
4.Граматична правильність	Будує граматично правильні, поширені та складні речення. Аграматизми відсутні.	Використовує прості, короткі речення. Допускає численні граматичні помилки (в узгодженні, відмінках).	Мовлення аграматичне. Речення побудовані неправильно, або дитина говорить окремими словами.
5.Самостійність виконання	Складає розповідь повністю самостійно, без будь-якої допомоги.	Потребує навідних запитань дорослого по кожній картинці для побудови розповіді.	Не може скласти розповідь навіть за допомогою дорослого. Відповідає на питання односкладно.

3. Описова розповідь (про улюблену іграшку)

Мета: Визначити рівень сформованості навичок складання зв'язної описової розповіді.

Опис: Дорослий пропонує дитині взяти свою улюблену іграшку і розказати про неї (як вона називається, яка вона на вигляд, з чого зроблена, що в неї є, як з нею граєшся і чому її любиш).

Для оцінки результатів були розроблені такі критерії та рівні оцінювання (Таблиця 2.3):

Таблиця 2.3

Критерії та рівні оцінювання

Критерії оцінювання	Високий рівень (3 бали)	Середній рівень (2 бали)	Низький рівень (1 бал)
1.Повнота та послідовність опису	Опис повний, розгорнутий, містить усі суттєві ознаки предмета (назва, зовнішній вигляд, деталі, призначення). Розповідь має логічну структуру.	Опис фрагментарний, неповний. Дитина називає лише 2-3 основні ознаки (напр., «це м'яч, він синій»).	Відсутність опису як такого. Дитина лише називає предмет («машинка») або відповідає на запитання одним словом
2.Лексичний рівень	Використовує багатий словниковий запас, вживає різноманітні прикметники, синоніми, точні назви деталей.	Словниковий запас бідний. Переважають іменники та дієслова. Прикметників мало. Часто повторює одні й ті самі слова.	Дуже обмежений словниковий запас. Дитина не може підібрати слова для опису якостей предмета.
3.Граматична правильність	Будує граматично правильні, поширені речення. Правильно узгоджує слова	Використовує прості, короткі речення або окремі словосполучення. Допускає численні	Мовлення аграматичне. Речення не побудовані. Набір окремих слів.

	(напр., прикметники з іменниками).	граматичні помилки.	
4.Зв'язність висловлювання	Розповідь є єдиним зв'язним текстом. Речення логічно пов'язані між собою.	Розповідь є набором окремих, не пов'язаних між собою речень, що описують різні ознаки.	Відсутність зв'язного висловлювання.
5.Самостійність виконання	Складає розповідь повністю самостійно, без допомоги дорослого.	Потребує значної допомоги: навідних запитань, плану-схеми. Без допомоги не може скласти розповідь.	Не може скласти розповідь навіть за прямою допомогою дорослого. Відповідає лише на закриті питання («так/ні»).

5.Складання розповіді на задану тему («Моя родина»)

Мета: Визначити рівень сформованості вміння складати зв'язну розповідь на задану тему з власного досвіду.

Опис: Дорослий пропонує дитині розказати про свою родину (Хто є у сім'ї, як їх звати, які вони? Що ви любите робити разом, як ви проводите час?).

Для оцінки результатів були розроблені такі критерії та рівні оцінювання (Таблиця 2.4):

Таблиця 2.4

Критерії та рівні оцінювання

Критерії оцінювання	Високий рівень (3 бали)	Середній рівень (2 бали)	Низький рівень (1 бал)
1.Змістовність та повнота розповіді	Розповідь змістовна, розгорнута. Дитина називає членів сім'ї, розповідає про їхні заняття, спільні справи,	Розповідь поверхнева, фрагментарна. Дитина лише перераховує членів сім'ї, не	Відмова від завдання або відповідь одним реченням («У мене є мама і тато»). Не

	виражає своє ставлення.	повідомляючи про них ніяких додаткових відомостей.	може побудувати розповідь.
2.Логічність та послідовність	Розповідь логічна, послідовна, має чітку структуру (вступ, основна частина, висновок).	Порушена послідовність викладу. Розповідь складається з окремих, не пов'язаних між собою фраз.	Повна відсутність логіки та послідовності. Набір слів або фраз.
3.Лексичний рівень	Використовує багатий та різноманітний словник, вживає узагальнюючі слова (<i>родина, батьки</i>), прикметники для опису рідних (<i>добра, веселий</i>), дієслова.	Словниковий запас бідний. Переважають іменники. Дитина робить довгі паузи, важко добирає слова.	Дуже обмежений словниковий запас. Дитина не може назвати дії чи ознаки, що характеризують членів родини.
4.Граматична правильність	Будує граматично правильні, поширені та складні речення (напр., складнопідрядні). Аграматизми відсутні.	Використовує прості, короткі речення. Допускає численні граматичні помилки в узгодженні слів, відмінкових закінченнях.	Мовлення аграматичне. Речення не побудовані. Висловлювання складаються з окремих слів.
5.Самостійність виконання	Складає розповідь повністю самостійно, проявляє ініціативу та мовленнєву активність.	Потребує допомоги дорослого: плану, навідних запитань.	Не може скласти розповідь навіть за прямою допомогою. Відповідає на запитання односкладно.

Результати обстеження 10 дітей старшого дошкільного віку узагальнено в таблиці 2.5 та візуалізовано на діаграмах (Рис.2.1, 2.2).

Таблиця 2.5

Зведена таблиця результатів первинного дослідження

Ім'я дитини	Завдання 1 (сюжетний малюнок)	Завдання 2 (серія картинок)	Завдання 3 (опис іграшки)	Завдання 4 (розповідь "Моя родина")	Середній бал
Федір	6	10	7	5	7.00
Степан	5	9	8	5	6.75
Артем	10	10	8	7	8.75
Михайло	13	13	11	10	11.75
Микита	7	9	5	8	7.25
Михайло С.	10	11	7	5	8.25
Влада	5	12	10	10	9.25
Майя	10	11	10	9	10.00
Марк	10	12	10	10	10.50
Софія	10	10	8	10	9.50
Середній по завданню	8.6	10.7	8.4	7.9	

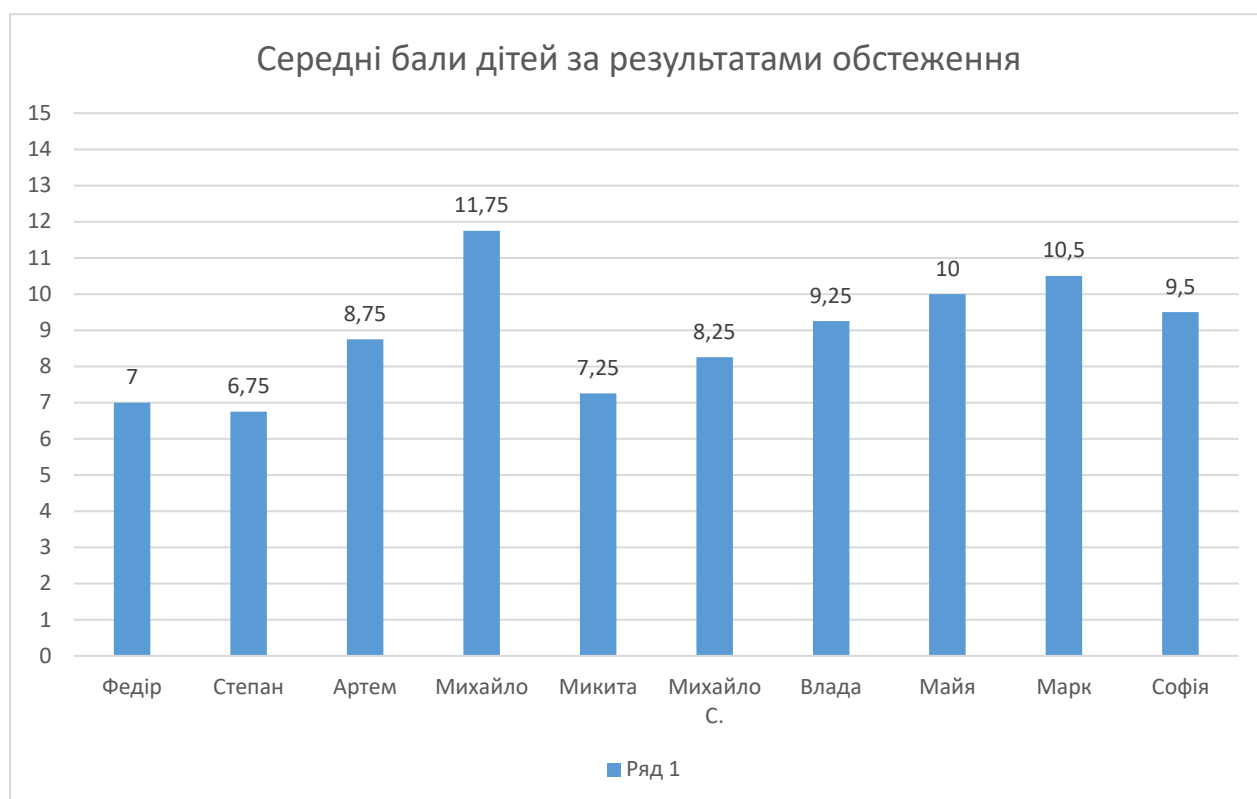

Рис.2.1. Середні бали дітей за результатами обстеження

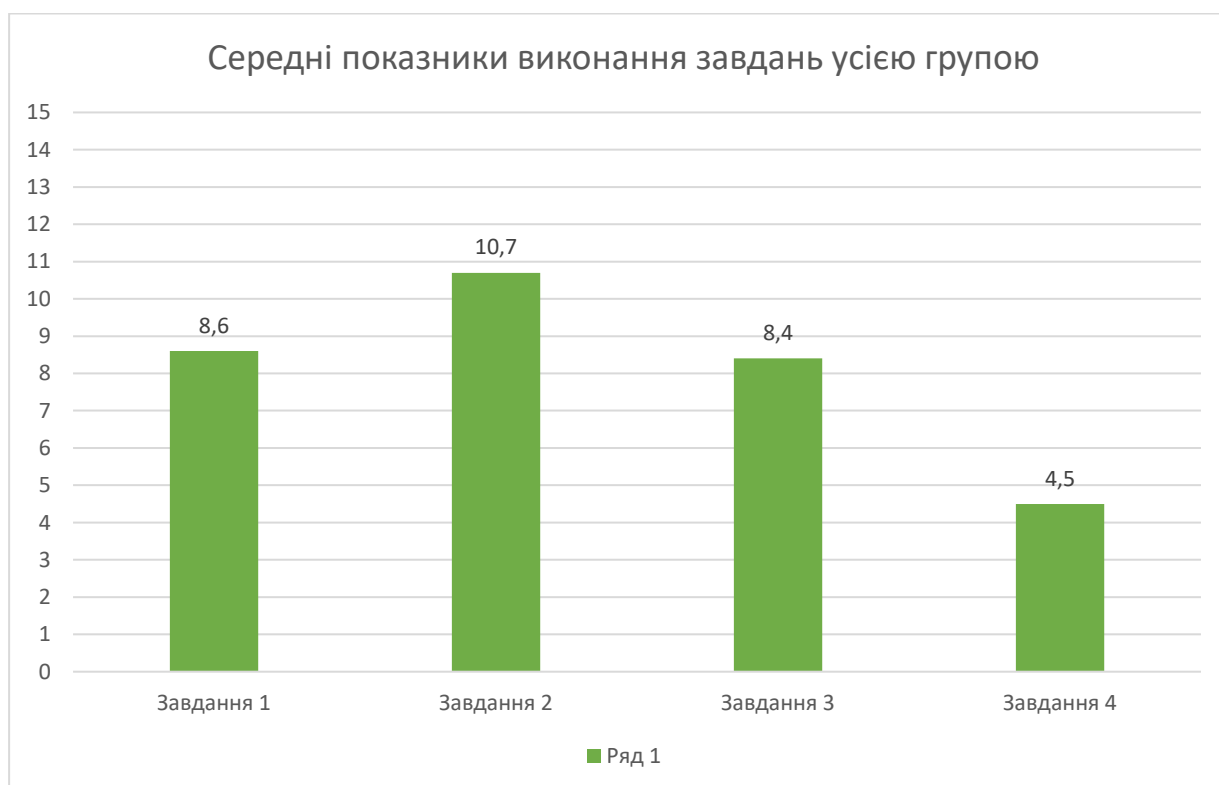

Рис.2.2. Середні показники виконання завдань усією групою

Проаналізувавши кількісні дані, можемо сказати, що із 10 обстежених дітей 7 (70%) продемонстрували середній рівень розвитку зв'язного мовлення, а 3 (30%) – низький. Високого рівня не показала жодна дитина (Рис.2.3).

Рис.2.3. Рівень розвитку зв'язного мовлення групи

Загальний середній бал по групі становить 8.9 з 15, що відповідає середньому рівню.

Найкраще діти впоралися із Завданням 2 «Створення історії за серією картинок», середній бал якого склав 10.7. Це єдине завдання, де середній показник групи перевищив 10 балів. Найскладнішим виявилось Завдання 4 «Розповідь на тему «Моя родина» із середнім балом 7.9, що межує з низьким рівнем.

Аналіз отриманих показників дозволяє зробити висновок, що найвищі результати спостерігаються за умови використання візуальної опори. Зокрема, у Завданні 2 діти продемонстрували значно кращі показники побудови розповіді за наявності чіткої візуальної послідовності подій. Серія ілюстрацій виступає зовнішнім планом висловлювання, який компенсує труднощі внутрішнього

програмування мовлення, зменшує когнітивне навантаження під час планування сюжету та дає змогу зосередитися на його мовленнєвому оформленні.

Труднощі у самотійному монологічному мовленні. Найнижчі показники у Завданні 4 («Моя родина») та Завданні 3 («Опис іграшки») є закономірними. Ці завдання вимагають від дитини вміння самотійно, без візуальної підтримки, активізувати лексичний запас, побудувати план розповіді-опису, дотримуватися логіки та граматично правильно оформити думки. Саме ці навички є найбільш вразливими при загальному недорозвитку мовлення. Протоколи фіксують, що в цих завданнях діти часто не могли розпочати розповідь без навідних питань, їхні висловлювання були фрагментарними, склалися з простих речень або окремих слів.

Аналіз коментарів у протоколах (додаток А) дозволяє виділити спільні для всієї групи проблеми, такі як обмежений лексичний запас: діти використовують переважно побутову лексику, повторюють слова, мають труднощі з добором прикметників та дієслів. Аграматизми: використання простих речень, помилки в узгодженні слів, неправильні відмінкові закінчення. Низька мовленнєва ініціативність: більшість дітей потребує постійної стимуляції з боку дорослого, навідних питань та підказок; самотійне розгорнуте мовлення практично відсутнє.

Отже, на основі проведеного аналізу результатів первинного обстеження у досліджуваної групи дітей 6-річного віку із ЗНМ 2-3 рівнів переважає середній та низький рівень розвитку зв'язного мовлення. Ключовою особливістю мовлення дітей є значна залежність від зовнішньої візуальної опори. Наявність сюжетних картинок суттєво покращує зв'язність, послідовність та повноту розповідей. Найбільші труднощі виникають при виконанні завдань, що вимагають самотійного породження монологічного висловлювання (розповідь з власного досвіду, опис предмета з пам'яті). Типовими проявами недорозвитку зв'язного мовлення у дітей є бідний словниковий запас, стійкі аграматизми, використання синтаксично простих конструкцій та низька мовленнєва самотійність.

2.2. Розробка та апробація серії нейроігор, спрямованих на розвиток зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами

Метою формувального експерименту є розробка та експериментальна перевірка ефективності спеціально створеної серії нейроігор для розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.

Відштовхуючись від мети нашого експерименту, перед нами постали такі завдання:

1. Розробити та систематизувати серію нейроігор, спрямованих на розвиток конкретних компонентів зв'язного мовлення (ігри на збагачення словника, на формування граматичної будови, на розвиток логічного мислення та планування висловлювання).
2. Створити методичні рекомендації щодо впровадження цих ігор у корекційно-розвитковий процес (описати, як, коли і в якій послідовності використовувати ігри).
3. Провести формувальний етап експерименту: систематично впровадити розроблену серію нейроігор у заняття з експериментальною групою дітей.

Система роботи розроблялася нами відповідно до вікових і психологічних особливостей розвитку дітей старшого дошкільного віку, з опорою на наступні принципи:

1. Принцип нейрологопедичного підходу (вся система роботи будується з урахуванням знань про розвиток та функціонування дитячого мозку).
2. Поступового ускладнення (матеріал подається послідовно, з поступовим нарощуванням складності завдань).
3. Принцип ігрової діяльності (для дитини дошкільного віку гра є провідною діяльністю).
4. Принцип системності та комплексності (робота спрямована не на усунення одного мовленнєвого дефекту, а на гармонійний розвиток усіх компонентів мовлення та пов'язаних з ним психічних процесів).

5. Принцип індивідуалізації та диференціації (врахування індивідуальних особливостей, тему та можливостей кожної дитини).
6. Принцип наочності та мультисенсорного підходу (навчання має спиратися на максимальну кількість органів чуття. Дитина краще засвоює інформацію, коли вона може її не тільки почути, але й побачити, доторкнутися, виконати дію.)

Нами була розроблена серія нейроігор, які спрямовані на розвиток зв'язного мовлення, пам'яті, уваги та мислення.

Ігри були логічно вбудовані в логопедичне заняття і мали ігрову форму та були адаптовані до індивідуальних мовленнєвих потреб дітей. Експериментальні заняття проводилися в умовах логопедичного кабінету та групового приміщення. Заняття відбувалися тричі на тиждень, тривалістю по 25–30 хвилин. Експеримент тривав три тижні з 1 по 27 вересня 2025 року.

Кожна з ігор має на меті стимулювати роботу обох півкуль головного мозку, активізувати міжпівкульні зв'язки, покращити мовленнєво-рухову координацію та сприяти формуванню логічного і граматично правильного висловлювання. Через поєднання руху, слова, ритму й емоційного забарвлення створюються оптимальні умови для формування мовленнєвих навичок.

Під час виконання вправ діти одночасно промовляють слова або речення і супроводжують їх певними рухами, що стимулює міжпівкульну взаємодію та сприяє закріпленню мовних структур на підсвідомому рівні.

Ігри виконуються у цікавій, емоційно насиченій формі, що забезпечує високий рівень мотивації до участі в них. У процесі гри діти не лише тренують координацію та увагу, а й вчаться правильно будувати висловлювання, узгоджувати слова у реченні, використовувати різні частини мови, описувати предмети, явища, дії.

Гра «Городники»

Мета: Активізація словника по темі, розвиток великої моторики, почуття ритму, активізація півкуль головного мозку.

Хід гри: Дитина стоїть прямо. Виконуємо рухи під віршик, поступово прискорюючи темп. Починаємо повільно, потім поступово збільшуємо швидкість виконання рухів.

«Ми капусту січемо, січемо,» - Прямими долонями з розведеними пальцями імітуємо рухи сокири вгору-вниз.

«Ми морквинку тремо, тремо,» - Одна долоня (терка) стоїть нерухомо, а кулачок іншої руки (морквина) енергійно рухається по ній вгору-вниз. Потім міняємо руки.)

«Ми капусту солимо, солимо,» - Пальці зібрані в "щіпку". Обома руками по черзі «солимо» (імітуємо посипання сіллю).

«І в діжку щільно кладемо.» - Руки стискаємо в кулаки і стукаємо ними один об одного, ніби утрамбовуємо капусту.

«Потім смачно хрумкотимо!» - Імітуємо хрускіт капусти, плескаючи в долоні перед собою.

Гра «Овочеві доріжки»

Мета: Розвиток узгодженості рухів обох рук, зорово-моторної координації, вміння складати прості речення, розвиток міжпівкульних зв'язків.

Матеріали: Аркуш паперу, на якому намальовані дві однакові доріжки (хвилясті, зигзагоподібні) та зображення овочів на початку і в кінці кожної доріжки (наприклад, від картоплі до буряка, від моркви до капусти).

Хід гри: Дитина бере в обидві руки по олівцю чи фломастеру. Завдання -одночасно обома руками «пройти» доріжки від одного овоча до іншого. Під час руху дитина промовляє речення, яке складає дорослий або вона сама:

«Картопля котиться до буряка.» «Морквинка поспішає до капусти.» «Огірочок повзе до помідора.»

Гра «Що росте на городі?»

Мета: Вчити дитину розрізняти поняття, розвивати швидкість реакції, координацію рухів, розвивати фонематичний слух та переключання уваги. Активізація півкуль головного мозку.

Хід гри: Дорослий називає різні слова в тому числі і назви овочів. Дитина виконує певні рухи тільки тоді, коли чує назву овоча.

«Якщо чуєш назву овоча – підстрибни і плесни в долоні над головою» (ніби дістаєш щось високе).

«Якщо чуєш будь-яке інше слово - присядь і торкнися руками підлоги» (ніби ховаєшся).

Під час рухів дитина повторює це слово по складах.

Приклади слів: ка-рто-пля (стрибок), яб-лу-ко (присідання), по-мі-дор (стрибок), стіл (присідання), ци-бу-ля (стрибок), ма-ши-на (присідання).

Гра «Розкажи про овоч»

Мета: Вчити складати опис предмета за планом, поєднуючи мовлення з кінезіологічними вправами. Розвиток міжпівкульних зв'язків.

Матеріали: Справжні овочі або їх муляжі (помідор, огірок, морква, капуста).

Хід гри: Дитина бере в руки овоч. Дорослий пропонує розповісти про нього, супроводжуючи кожен фразу певним рухом.

План-схема розповіді та рухи:

1.«Що це?» – «Це помідор.» (Дитина виконує вправу «Кулак-ребро-долоня» однією рукою, потім іншою, потім обома одночасно).

2.«Якого він кольору?» – «Він червоний.» (Дитина з'єднує великий і вказівний пальці в кільце, спочатку на одній руці, потім на іншій, потім на обох одночасно – вправа «Кільця»).

3.«Якої він форми?» - «Він круглий.» (Дитина малює в повітрі коло однією рукою, потім іншою, потім обома одночасно в дзеркальному відображенні).

4.«Який він на смак?» – «Він солодкий та соковитий.» (Дитина по черзі торкається кінчиком язика то до верхньої, то до нижньої губи).

5.«Де він росте?» – «Він росте на городі, на кущі.» (Руки підняті вгору, пальці розведені – «кущ»).

Гра «Овочева хмаринка»

Мета: Розвиток зв'язного мовлення, дихання, артикуляційної моторики, міжпівкульних зв'язків.

Матеріали: Вирізані з паперу овочі, трубочка, ватка («хмаринка»).

Хід гри:

На столі лежать овочі. Дитина через трубочку «дмухає» на ватку — «хмаринку», щоб вона долетіла до овоча. Коли «хмаринка» торкнулась овочу, дитина складає речення за зразком: «Хмаринка прилетіла до морквинки. Морквинка оранжева і росте в землі.»

Рух: Після кожного речення – вправа «Кільця» (великий палець по черзі торкається інших пальців обох рук).

Ускладнення: Використовувати більше овочів для формування більш складних речень.

Гра «Фруктова зарядка»

Мета: Активізація словника, розвиток великої моторики, створення позитивного настрою.

Хід гри: Дитина повторює за дорослим віршик та рухи.

«В сад фруктовий ми підемо,» - Крокуємо на місці, високо піднімаючи коліна та торкаючись долонями до протилежних колін.

«Повен кошик наберемо.» – Нахиляємося вперед, імітуючи збирання фруктів з землі.

«Яблука ми позриваємо,» – Руки тягнемо вгору, імітуючи зривання яблук з дерева (по черзі правою та лівою рукою, ніби дотягуємось до різних гілок. Перехресні рухи.)

«Груші з гілок потрусимо,» – Руки піднімаємо вгору і енергійно трясемо кистями, ніби трусимо дерево. Перехресні рухи.

«Соковитий апельсин дістанемо,» – Виконуємо кругові оберти тулубом вправо-вліво з піднятими руками.

«І додому з врожаєм поспішимо!» – Біжимо на місці.

Гра «Фруктові долоньки»

Мета: Розвиток дрібної моторики, узгодження роботи обох рук, вміння утворювати прикметники від іменників. Розвиток міжпівкульних зв'язків та тактильної пам'яті.

Матеріал: муляжі фруктів.

Хід гри: Дитина виконує рухи, синхронізуючи їх з мовленням.

Дорослий показує фрукти – дитина називає по складах і виконує певні рухи.

Вправа 1: «Кулак-ребро-долоня»

Дитина кладе руки на стіл і послідовно змінює три положення: кулак, долоня, поставлена на ребро, розкрита долоня. Спочатку виконує кожною рукою окремо, потім обома одночасно.

При кожній зміні положення промовляємо: «Яб-лу-ко», «А-пель-син», «Банан», «Лимон».

Вправа 2: «Готуємо сік»

Дорослий: «З яблука сік який?» Дитина (вичавлює уявний сік - енергійно стискає і розтискає кулачки обох рук одночасно): «Яблучний.»

Дорослий: «З апельсина сік який?» Дитина (виконує ті ж рухи): «Апельсиновий.»

Гра «Фруктовий ланцюжок»

Мета: Розвиток пам'яті, мовлення, послідовності подій. Активізація півкуль головного мозку.

Матеріали: картки з фруктами.

Хід гри:

Дорослий починає: «На дереві росте яблуко.»

Дитина додає: «На гілці ще банан!»

Кожен новий фрукт додається до попереднього - утворюється ланцюжок речень.

Рух: На кожне слово дитина чергує «кулак - долоня» (ритмічне відстукування).

Гра «Вгадай фрукт на дотик»

Мета: Розвиток тактильних відчуттів, зв'язного мовлення (складання речень-описів), активізація словника ознак. Активізація головного мозку.

Матеріали: Чарівний мішечок, муляжі фруктів (яблуко, банан, лимон, апельсин).

Хід гри: Дитина запускає одну руку в мішечок, інша в цей час виконує вправу «Кільця» – по черзі з'єднує великий палець з вказівним, середнім, безіменним та мізинцем. Рух виконується вперед і назад.

Дитина обмацує фрукт у мішечку і описує його, не виймаючи:

«Він круглий, гладенький. Я думаю, це яблуко.»

«Він довгий, гладенький. Мабуть, це банан.»

«Він овальний, з пухирцями на шкірці. Напевно, це лимон.»

Коли фрукт вгадано, дитина дістає його, і руки міняються ролями. Тепер та рука, що була в мішечку, виконує вправу «Кільця», а інша шукає новий фрукт.

Гра «Осінній кошик»

Мета: Розвиток фразового мовлення, збагачення словника, узгодження дій з рухом. Розвиток міжпівкульних зв'язків.

Матеріали: Іграшковий кошик і предмети (овочі, фрукти, листя).

Хід гри:

Дитина по черзі кладе предмети в кошик і говорить речення: «Я кладу грушу в кошик. Вона жовта і солодка.»

Рух: Після кожного речення – перехресне торкання коліна і протилежної руки.

Гра «Розкажи історію»

Мета: Вчити складати коротку розповідь з опорою на картинки, розвивати послідовність думки. Розвиток міжкульних зв'язків.

Матеріали: Картинки з зображенням послідовного росту яблука.

Хід гри: Дитина спочатку правильно викладає картинки складає розповідь, де кожна фраза супроводжується певним нейрорухом.

Приклад розповіді про яблуко:

«Спочатку на яблуні з'явилася маленька квіточка.» (З'єднуємо долоні у формі бутона. Потім повільно розкриваємо пальці, утворюючи «квітку».)

«Потім з квіточки виросло маленьке зелене яблучко.» (З'єднуємо кінчики вказівного і великого пальців однієї руки, утворюючи маленьке кільце.)

«Сонечко гріло яблучко, і воно росло, росло і стало великим.» (Руки малюють у повітрі маленьке коло, яке поступово збільшується.)

«Яблучко дозріло і стало червоним та соковитим.» (Вправа «Вухо-ніс». Лівою рукою торкаємося кінчика носа, а правою - лівого вуха. Потім плескаємо в долоні і міняємо положення рук (права рука - ніс, ліва рука - праве вуха).)

«Яблучко впало з дерева.» (Одна рука плавно опускається зверху вниз. Інша «піднімає» уявне яблучко і підносить до рота.)

Гра-руханка «Осінній листопад»

Мета: Розвиток почуття ритму, загальної моторики, збагачення словника по темі «Осінь». Активізація головного мозку.

Хід гри: Дитина стоїть, вільно розставивши ноги. Виконуємо рухи під віршик.

«Вітер, вітер повіває,» (Плавні похитування піднятими вгору руками вправо-вліво.)

«Листя з дерева зриває.» (Різкі рухи кистями рук зверху вниз, ніби струшуємо краплі води.)

«І летять листочки плавно,» (Кружляння навколо себе на місці з плавними рухами рук.)

«Тихо стеляться на трави.» (Повільно присідаємо, опускаючи долоні на підлогу.)

«Ми листочки позбираємо,» (Імітуємо збирання листя: нахиляємося і торкаємося підлоги то правою, то лівою рукою.)

«І в букетик поскладаємо!» (Встаємо і з'єднуємо руки перед собою, ніби тримаємо букет.)

Гра «Осінні доріжки»

Мета: Синхронізація роботи обох півкуль мозку, розвиток зорово-моторної координації, вміння складати прості речення.

Матеріали: Аркуш паперу, на якому намальовані дві однакові хвилясті або ламані лінії («доріжки»). На початку кожної доріжки - малюнок осіннього листочка (напр., кленового), а в кінці - малюнок грибочка або калюжки.

Хід гри: Дитина бере в обидві руки по олівцю чи фломастеру. Завдання – одночасно вести олівцями по обох доріжках від листочка до грибочка. Під час руху дитина коментує свої дії:

«Листочок летить до грибочка.»

«Два листочки падають у калюжку.»

«Вітерець несе листочки по доріжці.»

Ускладнення: Намалювати для правої та лівої руки різні за формою доріжки (напр., одна хвиляста, інша - зигзаг).

Гра «Ритмічний листопад»

Мета: Розвиток почуття ритму, слухової пам'яті, узгодження слів у реченні. Формування вміння будувати речення різної структури. Активізація півкуль головного мозку.

Матеріали: Масажні м'ячики «Су-Джок» або просто долоньки.

Хід гри:

Розминка: Дорослий відстукує долоньками простий ритм (напр., ТУК-ТУК-ТУК) і промовляє слово або коротку фразу, пов'язану з осінню: "О-сінь, жов-тий лист, і-де дощ". Дитина повторює ритм і фразу.

Основне завдання: Дорослий промовляє речення і відстукує ритм на кожне слово. Дитина має повторити.

Просте речення: «Осінь (ТУК) прийшла (ТУК).»

Поширене речення: «Настала (ТУК-ТУК) золота (ТУК-ТУК-ТУК) осінь (ТУК-ТУК).»

Складніше речення: «3 (ТУК) дерев (ТУК-ТУК) опадає (ТУК-ТУК-ТУК-ТУК) жовте (ТУК-ТУК) листя (ТУК-ТУК).»

Дія з м'ячиком: Повторюючи фразу, дитина перекочує м'ячик «Су-Джок» з однієї долоні в іншу на кожне слово, стимулюючи нервові закінчення.

Ускладнення: Дитина сама придумує речення про осінь і «відстукує» його.

Гра «Що осінь принесла?»

Мета: Вчити будувати речення, поєднувати мовлення зі складними координованими рухами. Активізація півкуль головного мозку.

Матеріали: кошик з осінніми предметами (каштан, листочок, жолудь, шарф, іграшкова парасолька)

Хід гри: Дитина достає з кошика предмет і складає з ним речення про осінь, супроводжуючи кожне речення певним нейрорухом.

« Це каштан. Восени каштани падають з дерев.» Рух: Одна рука показує «клас» (великий палець вгору), інша – відкриту долоню. Потім плескаємо в долоні і міняємо положення рук.

« Це листок. З дерев опадає жовте та червоне листя.» Рух: Руки підняті вгору. Повільно опускаємо їх вниз, виконуючи плавні обертальні рухи кистями («ліхтарики»).

2.3. Результати апробації серії нейроігор та виявлення динаміки рівня розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами

Після впровадження нейроігор на логопедичних заняттях нами була проведена контрольна діагностика стану зв'язного мовлення дітей, з метою виявлення динаміки рівня розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами. Повторна діагностика була проведена за допомогою тих самих діагностичних методів, що і на констатувальному експерименті та внесена в протоколи обстеження (додаток Б).

Порівняння середніх показників виконання завдань всією групою на констатувальному та контрольному етапах дослідження вказаний у діаграмі (Рис.2.4).

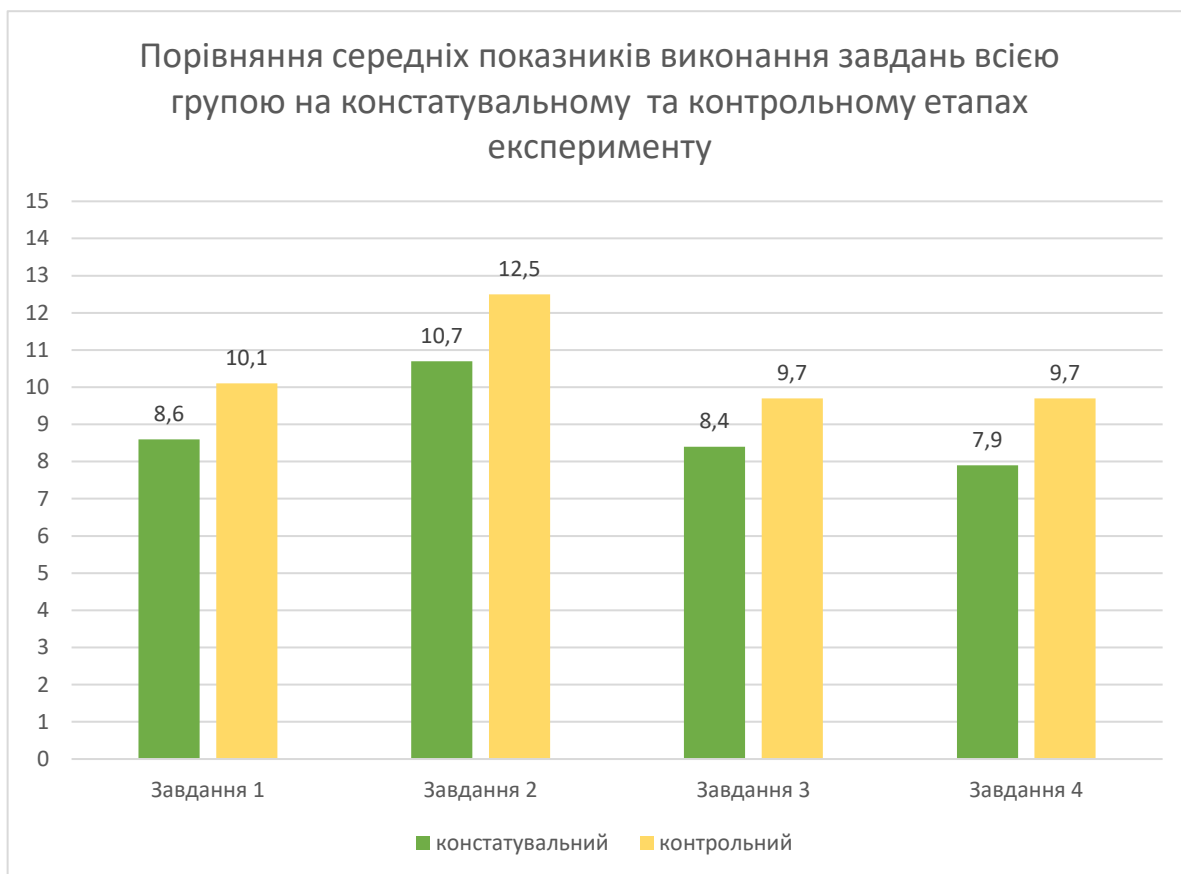

Рис.2.4. Порівняння середніх показників виконання завдань всією групою на констатувальному та контрольному етапах дослідження.

Проаналізувавши кількісні дані на контрольному етапі експерименту можемо сказати, що 1(10%) з 10 дітей має низький рівень розвитку зв'язного мовлення, 8 (80%) мають середній рівень та 1 (10%) має високий рівень розвитку зв'язного мовлення, що в порівнянні з констатуючими показниками є вищим (Рис.2.5).

Рис. 2.5. Рівень розвитку зв'язного мовлення групи на контрольному етапі експерименту.

Середній бал по всіх завданнях збільшився з 8,9 (на первинному етапі) до 10,5 (на контрольному етапі), що свідчить про загальне покращення мовленнєвих умінь у дітей.

Найбільш виражені зміни простежуються у виконанні завдання 2 (складання розповіді за серією картинок), де середній бал підвищився з 10,7 до 12,5, що може свідчити про розвиток логіко-послідовного мислення та розширення словникового запасу.

Водночас зростання спостерігається в усіх видах завдань, зокрема у творчих (наприклад, опис іграшки, розповідь «Моя родина»), що демонструє покращення вміння дітей формувати зв'язне мовлення, добирати емоційно забарвлену лексику, узгоджувати частини висловлювання.

Результати контрольного етапу експерименту засвідчили ефективність проведеної корекційно-розвивальної роботи, спрямованої на розвиток зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.

У всіх учасників дослідження зафіксована позитивна динаміка розвитку зв'язного мовлення, що проявляється в зростанні середніх балів з усіх видів завдань.

Найбільш суттєві покращення спостерігаються у завданнях, пов'язаних із послідовним викладом подій та описовим мовленням, що свідчить про розвиток мовленнєвої логіки, граматичної будови мовлення, активізацію словникового запасу.

2.4. Методичні рекомендації з розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами нейроігор

Метою розроблених нами методичних рекомендацій є надання педагогам, вчителям-логопедам та батькам практичних порад щодо використання нейроігор як ефективного засобу розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами. Застосування нейроігор дозволяє активізувати мовленнєву діяльність дитини, покращити пам'ять, увагу, мислення та сформувати навички послідовного, логічного мовлення.

Дані рекомендації розраховані на вчителів-логопедів, вихователів закладів дошкільної освіти, асистентів дитини, батьків, які бажають долучатися до мовленнєвого розвитку дитини в домашніх умовах.

Для ефективного розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами нейроігри мають підбиратися відповідно до низки педагогічних, психологічних та логопедичних критеріїв.

У процесі відбору та впровадження нейроігр у корекційно-розвивальну роботу з дітьми старшого дошкільного віку доцільно дотримуватись:

- *відповідності віковим та індивідуальним особливостям дітей* (нейроігри повинні відповідати психофізіологічному рівню розвитку дітей старшого дошкільного віку (5-6 років), що передбачає врахування таких чинників, як рівень уваги, обсяг короткочасної та довготривалої пам'яті, особливості мислення (наочно-дійове, наочно-образне),

здатність до мовленнєвого відтворення; ігри мають бути зрозумілими, доступними за змістом і водночас достатньо стимулюючими для того, щоб викликати інтерес до активної мовленнєвої діяльності; при виборі ігор слід також урахувати індивідуальні темпи розвитку дитини, її емоційний стан, рівень тривожності, потребу в підтримці та мотивації);

- *урахування типу мовленнєвих порушень* (ефективність нейроігор значною мірою залежить від точного врахування характеру та ступеня мовленнєвих труднощів. Наприклад: для дітей із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ) доцільно обирати ігри, спрямовані на формування лексико-граматичних структур, розширення активного словника, розвиток фразового мовлення; у разі фонетико-фонематичного недорозвинення корисними будуть ігри, що активізують слухову увагу, фонематичне сприймання та диференціацію звуків; дітям із фонетичними порушеннями підійдуть вправи, що сприяють розвитку артикуляційної моторики, фонації та темпо-ритмічної сторони мовлення. Таким чином, нейроігри повинні відповідати цілям логопедичної корекції конкретного типу мовленнєвого порушення);

- *комплексність впливу* (нейроігри мають забезпечувати не лише розвиток мовлення, а й активізацію психічних процесів, що безпосередньо пов'язані з мовленнєвою діяльністю, зокрема: уваги, пам'яті (слухової, зорової, емоційної), мислення, моторної координації, просторового та часово-послідовного орієнтування. Таке поєднання забезпечує нейропсихологічну корекцію, формує міжпівкульні зв'язки, що сприяє підвищенню загальної мовленнєвої активності дитини);

- *ігрової мотивації* (оскільки провідною діяльністю дитини дошкільного віку є гра, нейроігри повинні бути емоційно привабливими, яскравими, динамічними, із цікавим сюжетом або змагальним елементом. Це сприяє підтриманню внутрішньої мотивації до участі в занятті, активізує мовлення, навіть у дітей з низьким рівнем комунікативної ініціативи. Доцільно використовувати ігрові персонажі, казкові ситуації, тематичні сюжетні лінії.

Участь дитини в грі має викликати задоволення, бажання повторювати вправу знову, що підсилює навчальний ефект);

- *регулярності і послідовності проведення занять* (розвиток зв'язного мовлення є тривалим і поступовим процесом, епізодичне використання нейроігор не забезпечить стійкого результату. Важливо організувати систематичні заняття, що проводяться у стабільному режимі (2-3 рази на тиждень). Крім того, підбір ігор має відповідати принципу поступовості - від простих завдань до більш складних, від наслідувального мовлення до самостійного складання розповіді. Це дозволяє ефективно формувати мовленнєві навички, закріплювати їх та перенести в спонтанне мовлення.

При систематичному використанні нейроігор у роботі з дітьми старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами можна очікувати: покращення зв'язності, логічності мовлення; зростання словникового запасу; формування навичок послідовного викладу думок; розвиток пам'яті, уваги та мислення; підвищення мовленнєвої активності та впевненості у комунікації.

Висновки до другого розділу

Проведене експериментальне дослідження дало змогу перевірити ефективність впровадження нейроігор як сучасного корекційно-розвивального засобу.

На констатувальному етапі дослідження було встановлено, що більшість дітей (70%) мають середній рівень розвитку зв'язного мовлення, а 30% - низький рівень. Жодна дитина не продемонструвала високих показників. Аналіз результатів показав, що діти краще справляються із завданнями, які мають візуальну опору (серія картинок, сюжетні зображення), адже це допомагає їм утримувати послідовність подій і логіку викладу.

Натомість завдання, які потребують самостійного монологічного мовлення («Моя родина», «Опис іграшки»), викликали найбільші труднощі: діти виявляли бідний словниковий запас, аграматизми, фрагментарність висловлювань і низьку

мовленнєву ініціативність. Це засвідчує недостатній розвиток механізмів внутрішнього програмування мовлення, що є типовим для дітей із ЗНМ 2-3 рівня.

На формувальному етапі експерименту була розроблена та впроваджена серія нейроігор, спрямована на розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами. Під час занять застосовувалися принципи нейрологопедичного підходу, поступового ускладнення, ігрової мотивації, комплексності впливу, індивідуалізації та мультисенсорності. Ігри були інтегровані у логопедичних заняття і мали на меті активізувати як мовленнєву діяльність, так і когнітивні процеси (увагу, пам'ять, мислення, сенсомоторну координацію).

Контрольний етап дослідження підтвердив ефективність впровадженої системи нейроігор. Порівняльний аналіз результатів показав позитивну динаміку розвитку зв'язного мовлення. Було виявлено, що кількість дітей із низьким рівнем зменшилася з 30% до 10%. 80% дітей досягли середнього рівня, а 10% - високого рівня розвитку зв'язного мовлення, який був взагалі відсутній на констатуючому експерименті. Середній бал по всіх завданнях зріс із 8,9 до 10,5.

Особливо помітні покращення відзначено у завданнях, що потребують послідовного викладу подій та творчого мовлення (розповідь за серією картинок, описові розповіді), що свідчить про активізацію лексико-граматичних засобів, покращення логічної структури висловлювань, розвиток мовленнєвої пам'яті та планування висловлювання.

Отже, результати дослідження дають підстави стверджувати, що використання нейроігор у системі логопедичної роботи є ефективним засобом розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі було теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність використання нейроігор як сучасного засобу розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.

Мовлення стало предметом уваги багатьох українських та зарубіжних дослідників: нейрофізіологів (N. Gage, C. Lieber, D. Norman, D. Rock), нейролінгвістів (Н. Бабич, Л. Засєкіна, Н. Лопатинська, Г. Тригуб), нейропсихологів (Л. Кашуба, Ю. Коломієць, М. Мельничук, Е. Панасенко, В. Стрілець, В. Тарасун, М. Шеремет) та нейрологопедів (М. Бодарева, О. Боряк, Т. Дехтяренко, В. Мазуренко, Н. Павлова). Науковці в галузях нейрофізіології, нейропсихології та логопедії підтверджують, що старший дошкільний вік – це інтенсивний період розвитку мовлення. Саме тому виникає потреба у застосуванні новітніх ефективних методик для корекційної роботи.

На основі аналізу психолого-педагогічних і лінгвістичних джерел з'ясовано, що зв'язне мовлення є показником загального інтелектуального й особистісного розвитку дитини. Воно відображає сформованість мислення, пам'яті, уваги, емоційно-вольової сфери та соціальної компетентності. У процесі становлення мовлення вирішальну роль відіграють цілеспрямовані педагогічні впливи, сприятливе мовленнєве середовище, активна участь дорослого, а також використання спеціально організованих мовленнєвих вправ. Водночас сучасні наукові підходи акцентують на важливості інтеграції традиційних і новітніх технологій розвитку мовлення, серед яких особливе місце займають нейроігри як інструмент стимуляції міжпівкульної взаємодії та когнітивних процесів.

З метою вивчення ефективності використання нейроігор для розвитку зв'язного мовлення та комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами нами було проведено дослідження на базі ЗДО № 576 м. Києва, компенсуючого типу, спеціальний для дітей з порушеннями мови.

Для реалізації поставленої мети сформовано вибірку з 10 дітей старшого дошкільного віку (5–6 років), які відвідують логопедичні групи та мають мовленнєві труднощі, переважно з загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ II-III рівня). Основними проявами порушень виявилися обмежений словниковий запас, порушення граматичної будови мовлення, труднощі у формуванні зв'язного висловлювання та недостатній розвиток діалогічного й монологічного мовлення. Експериментальні заняття проводилися в логопедичному кабінеті та груповому приміщенні тричі на тиждень по 25-30 хвилин. Для роботи використовувалися нейроігри, які мали ігрову форму та були адаптовані до індивідуальних мовленнєвих потреб дітей. Рівень сформованості зв'язного мовлення оцінювався за допомогою діагностичного зрізу до та після експерименту.

Проаналізувавши дані контрольного етапу експерименту, ми встановили, що кількість дітей із низьким рівнем розвитку зменшилася утричі: з 3 (30%) на констатувальному етапі до 1 (10%) на контрольному. Водночас кількість дітей із середнім рівнем зросла з 7 (70%) до 8 (80%). Важливим свідченням результативності проведеної роботи є поява дитини з високим рівнем розвитку (10%), що не було зафіксовано під час початкової діагностики. Середній бал за всіма завданнями підвищився з 8,9 (на первинному етапі) до 10,5 (на контрольному етапі), що засвідчує загальне покращення мовленнєвих умінь дітей. Результати дослідження показали, що впровадження нейроігор у логопедичну практику сприяло активізації мовленнєвої діяльності дітей, підвищенню рівня сформованості зв'язного мовлення, збагаченню словникового запасу та покращенню граматичної правильності висловлювань. Окрім того, відзначалося вдосконалення пам'яті, уваги та мислення. Діти почали значно впевненіше й логічніше будувати зв'язні висловлювання порівняно з початковим рівнем.

Проведене експериментальне дослідження підтвердило, що систематичне використання комплексу нейроігор у логопедичній роботі значно підвищує ефективність розвитку зв'язного мовлення. Отримані результати свідчать про

позитивну динаміку рівнів мовленнєвого розвитку дітей: збільшилася кількість вихованців із середнім та високим рівнями сформованості зв'язного мовлення, зменшилася частка дітей із низькими показниками, а також покращилися якісні характеристики мовлення – логічність, послідовність, граматична правильність, зв'язність і виразність висловлювань.

Запропонований комплекс нейроігор довів свою ефективність як корекційно-розвивальний засіб, що одночасно впливає на розвиток мовлення, мислення, уваги, пам'яті, дрібної та великої моторики. Використання рухових, сенсорних і мовленнєвих завдань у єдиній системі сприяє активізації міжпівкульних зв'язків, розвитку нейропластичності мозку, підвищенню мовленнєвої активності та впевненості дітей у комунікативних ситуаціях.

Таким чином, поставлена мета магістерського дослідження досягнута, а висунута гіпотеза підтверджена. Застосування нейроігор у практиці роботи логопедів і педагогів дошкільної освіти є ефективним напрямом підвищення результативності розвитку зв'язного мовлення дітей із мовленнєвими порушеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева О. В. Використання нейроігор у корекційно-розвитковій роботі з дітьми з ООП. *Актуальні проблеми інклюзивної освіти*. 2023. № 1. С. 56–62.
2. Аніщук А. М. Інклюзивна освіта: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності «Дошкільна освіта». Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2016. 227 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти/Державний стандарт дошкільної освіти//Нова редакція. Київ. 2021. 38 с. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
4. Білан О. І. Заняття з розвитку зв'язного мовлення з дітьми дошкільного віку Львів: Проман, 2019. 130 с.
5. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль: Мандрівець, 2021. 256 с.
6. Білоус О. М. Формування зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2014. 160 с.
7. Богуш А. М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2008. 440 с.
8. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : підручник за ред. А. М. Богуш. Київ: Видавничий дім «Слово», 2011.
9. Бойчук С. М., Купрієнко А. В. Корекційна робота зі зв'язним мовленням у дітей із ЗНМ. Київ: Видавничий дім «Слово», 2019. С. 116-118.
10. Вашуленко М. С. Інтегрування різних видів мовленнєвої діяльності у процесі вивчення рідної мови. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. Вип. 21, С. 3–5.

11. Вашуленко М. С. Мовленнєвий розвиток дошкільників із загальним недорозвитком мовлення. *Дитячий садок*. 2004. Вип. 20. С. 10.
12. Васильєва О. В. Розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення: методи та прийоми роботи: метод. рек. Київ, 2015. С. 55–59.
13. Гавриш Н. В. Мовленнєвий розвиток дошкільників у контексті когнітивної діяльності. *Дошкільна освіта*. 2021. №4.
14. Гавриш Н. О. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят: навч.-метод. посіб. Київ: Шкільний світ, 2006. 119 с.
15. Коваль Н. М., Іванюк О. С. Нейропсихологічний супровід дітей з розладами спектра аутизму в умовах інклюзивного навчання. *Освітній дискурс*. 2022. № 1. С. 103–110.
16. Ковальчук О. В. Нейроігри як метод розвитку мовленнєвих навичок у дошкільників. *Педагогіка і психологія*. 2018. № 3. С. 45–51.
17. Ковальова Т. А. Психолого-педагогічні аспекти розвитку зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення. *Вісник практичної психології та соціальної роботи*. Київ. 2014. С. 42–44.
18. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами: розвиток, навчання, інтеграція. К.: Логос, 2018. 304с.
19. Коменський Я. А. Материнська школа та її значення для становлення соціально-педагогічної підтримки материнства і дитинства в Україні: зб. наук. праць. Умань, 2012. С. 288–295.
20. Коменський Я. А. Велика дидактика. Закони добре організованої школи. Історія зарубіжної педагогіки: хрестоматія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Є. І. Коваленко, Н. І. Белкіної. М-во освіти і науки України, Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. Київ: Центр учбової літ-ри, 2006. С. 155–185.
21. Костенко С. І. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку. Київ: Наукова думка, 2011. 184с.

22. Ленів З. П., Сушко О. І. Практичні аспекти формування ручного праксису в дітей із порушеннями мовлення. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2012. Вип. 21. С. 158–161.
23. Лисенко В. О. Розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення: *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: пед. посіб., Запоріжжя, 2013. С. 394–399.
24. Литвиненко І., Попова Ю. Нейроігри в пісочниці: задоволення з користю. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2021. № 7. С. 56.
25. Лопатинська Н. А., Коломієць Є. М. Розвиток монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами цифрових технологій. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2024. № 25. С. 141–155.
26. Нейронаука та навчання через гру: огляд доказів (звіт за результатами дослідження). Лю К., Соліс С. Л., Дженсен Х., Хопкінс Е. Дж., Ніл Д., Зош Дж. М., Хірш-Пасек К., Вайтбред Д. Данія: The LEGO Foundation, 2017. С. 27.
27. Низовська О. Формування мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку: теорія і методика. Київ: Вид-во «Шкільний світ», 2014. С. 123-130.
28. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. Київ: «Академвидав», 2015. 448 с.
29. Панасенко Е. А., Березка С. В. Нейроігри як засіб інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку. *Інноваційні технології в системі неперервної освіти: від дошкільної освіти до освіти дорослих: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20 березня 2024 р.)*. Київ: УДУ ім. М. Драгоманова, 2024. С. 173–179.
30. Панасенко Е. А., Березка С. В. Концептуальні засади технології формування основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку

засобами нейроігр. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. Т. 4 (22). С. 1034–1046.

31. Парціальна програма розвитку дитини від 2 до 6 років через гру «Творці майбутнього» та методичні рекомендації. О. Ю. Рома, Г. В. Малевич, І. Ю. Піскова, Г. В. Шварова, О. М. Шуляк. Данія: The LEGO Foundation, 2022. 109 с.

32. Павлишина Н. Б., Цісарук С. М. Вплив нейроігор на розвиток мовлення у дітей дошкільного віку. *Психолого-педагогічний супровід дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціальної та інклюзивної освіти: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Кам'янець-Подільський, 8 листопада 2024 р.)*. Кам'янець-Подільський: К-ПНУ ім. І. Огієнка, 2024. С. 237–239.

33. Піроженко Т. Комуникативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Київ : Мандрівець, 2013. 152 с.

34. Праведнікова І. І. Нейропсихологія. Ігри і вправи. Київ: Айріс-прес, 2018. 112 с.

35. Рібцун Ю. В. Корекційна робота з розвитку мовлення: посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2015. С. 80–100.

36. Рібцун Ю. В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ: програм.-метод. комплекс. Київ: Освіта України, 2011. 294 с.

37. Рібцун Ю. В. Дитина із порушенням мовленнєвого розвитку : навчально-методичні матеріали. Київ : Літопис-XX, 2010. 36 с.

38. Рібцун Ю. В. Дитина з порушенням мовленнєвого розвитку. Навчально-методичний посібник для батьків дітей дошкільного віку з особливими потребами. Тернопіль: Мандрівець, 2016. С. 262–292 .

39. Севастьянова О.М. Нейроігри в логопедичній роботі з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення. *Логопедичний журнал*. URL: <https://vseosvita.ua/library/statta-na-temu-nejroigri-v-logopedicnij-roboti-z-ditmi-z-tazkimi-porusennami-movlenna-528151.html>

40. Синиця І. Мовленнєвий та розумовий розвиток дитини: зв'язне мовлення як показник. Київ: Освіта, 2013. 222с.
41. Синиця А., Кухлова С. Корекція мовленнєвих порушень у дітей старшого дошкільного віку за допомогою нейроігор та вправ. *The 1st International Scientific and Practical Conference "Current Issues of Science and Integrated Technologies*. Мілан: International Science Group, 2024. С. 493–496.
42. Сухомлинський В. О. Сто порад учителяві. Київ: Радянська школа, 1988. 304 с.
43. Сухомлинський В. О. Виховання красою слова. URL: <https://cusu.edu.ua/ua/studentu>
44. Тарасова І. М. Формування граматичної правильності мовлення у старших дошкільників із порушеннями мовлення. *Дошкільна освіта: теорія і практика*. 2019. № 2. С. 41–47.
45. Трофименко Л. І. Діагностика та корекція загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. Київ, 2014. 72 с.
46. Трофименко Л. І. Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку: монографія. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 104 с.
47. Трифонова О. С. Формування мовленнєвої особистості старшого дошкільника. Миколаїв: Іліон, 2017. 135 с.
48. Трифонова О. С. Формування мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку : монографія. Одеса : Лерадрук, 2012. 467 с.
49. Філь С. М., Юдіна О. В. Застосування нейроігор та вправ у роботі вчителя-логопеда з дітьми дошкільного віку, які мають тяжкі порушення мовлення. *Актуальні проблеми освітньої галузі України*. 2023. С. 173–178.
50. Чорна Л. В. Інноваційні технології в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: можливості нейроігор. *Педагогіка і психологія: теорія і практика*. 2024. № 2. С. 88–94.

51. Шеремет М. К. Логопедія. Київ: Видавничий дім «Слово», 2014. 672 с.
52. Ядешко В. І. Мовленнєвий розвиток дошкільників. Київ: Академія, 2000. с. 159.
53. Хрестоматія з логопедії за ред. М. К. Шеремет, І. В. Мартиненко. Київ: КНТ, 2006. 360 с.
54. Alotaibi M. S. Game-based learning in early childhood education: A systematic review and meta-analysis. *Frontiers in Psychology*. 2024. Vol. 15. Article 1307881. DOI: 10.3389/fpsyg.2024.1307881.
55. Novfitri Kurniawati, Mustaji Mustaji, Sri Setyowati. Implementation of neuroscience learning to develop early childhood's cognitive. *Proceedings of the 2nd International Conference on Education Innovation (ICEI 2018)*. 2018. Vol. 212. P. 89-93. URL: <https://www.atlantispress.com/proceedings/icei-18/55907454>.

ДОДАТКИ

Сюжетний малюнок «Діти граються»

Рис. А. 1. «Діти граються»

Серія картинок «Хлопчик і їжачок»

Рис. Б. 1. «Хлопчик і їжачок»

Додаток В**Протоколи діагностики дітей на констатувальному етапі експерименту****ПРОТОКОЛ № 1**

Оцінювання рівня розвитку зв'язного мовлення

Ім'я дитини: Федір

Вік: 6 років

Дата обстеження:

Логопедичний висновок: ЗНМ 2-3 рівня

ЗАВДАННЯ 1: Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються»

*Таблиця В.1***Критерії оцінювання**

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння змісту та повнота розповіді	1	
Послідовність та логічність	1	
Лексичний рівень	2	Бідний словниковий запас
Граматична правильність	1	Речення аграматичні
Самостійність та творчість	1	Тільки відповіді на запитання дорослого

Загальна кількість балів: 6 /15

Рівень: низький

Високий (13–15 балів)

Середній (8–12 балів)

Низький (5–7 балів)

ЗАВДАННЯ 2: Створення історії за серією картинок «Хлопчик і їжачок»

*Таблиця В.2***Критерії оцінювання**

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння сюжету та цілісність розповіді	2	
Послідовність та зв'язність	2	Є певні порушення послідовності подій

Лексичний рівень	2	Обмежений словниковий запас
Граматична правильність	2	Прості речення. Численні граматичні помилки
Самостійність та творчість	2	Потребує допомоги

Загальна кількість балів: 10/15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 3: Опис улюбленої іграшки

Таблиця В.3

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Повнота та послідовність опису	1	
Зв'язність висловлювання	1	
Лексичний рівень	2	Плутає слова. Повторює.
Граматична правильність	2	Речення прості, з численними помилками
Самостійність виконання	1	Постійно потребує навідних питань

Загальна кількість балів: 7/15

Рівень: низький

ЗАВДАННЯ 4: Розповідь на тему «Моя родина»

Таблиця В.4

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Змістовність та повнота розповіді	1	
Логічність та послідовність	1	
Лексичний рівень	1	
Граматична правильність	1	
Самостійність виконання	1	Не виконує

Загальна кількість балів: 5 /15

Рівень: низький

Середній бал: 7 / 15 — низький рівень розвитку зв'язного мовлення

Висновок: мовлення Федора характеризується низьким рівнем сформованості зв'язного мовлення: суттєво обмежений словниковий запас, часто використовує одні й ті ж слова, плутає поняття, недостатній рівень граматичної будови мовлення: переважають прості речення з численними аграматизмами, порушення зв'язності та логіки викладу, особливо у вільному мовленні без візуальної підтримки, висока залежність від дорослого – дитина рідко ініціює мовлення, здебільшого відповідає лише на навідні запитання, найкращі результати показані у завданні зі створення історії за серією картинок, що свідчить про наявність певного потенціалу при наданні візуальної опори.

ПРОТОКОЛ № 2

Оцінювання рівня розвитку зв'язного мовлення

Ім'я дитини: Степан

Вік: 6 років

Логопедичний висновок: ЗНМ 2 рівня

ЗАВДАННЯ 1: Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються»

Таблиця В.5

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння змісту та повнота розповіді	1	
Послідовність та логічність	1	
Лексичний рівень	1	
Граматична правильність	1	
Самостійність та творчість	1	Не складає

Загальна кількість балів: 5/15

Рівень: низький

ЗАВДАННЯ 2: Створення історії за серією картинок «Хлопчик і їжачок»

Таблиця В.6

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
----------	-------------------	----------

Розуміння сюжету та цілісність розповіді	2	
Послідовність та зв'язність	2	
Лексичний рівень	1	Дуже бідний словниковий запас.
Граматична правильність	2	Прості речення. Численні граматичні помилки.
Самостійність та творчість	2	Потребує допомоги дорослого

Загальна кількість балів: 9 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 3: Опис улюбленої іграшки

Таблиця В.7

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Повнота та послідовність опису	2	
Зв'язність висловлювання	2	
Лексичний рівень	1	
Граматична правильність	1	Говорить лише окремими словами.
Самостійність виконання	2	Тільки з допомогою дорослого

Загальна кількість балів: 8 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 4: Розповідь на тему «Моя родина»

Таблиця В.8

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Змістовність та повнота розповіді	1	
Логічність та послідовність	1	
Лексичний рівень	1	
Граматична правильність	1	
Самостійність виконання	1	Не розповідає

Загальна кількість балів: 5/15

Рівень: низький

Середній бал: 6,75 / 15 – низький рівень розвитку зв'язного мовлення

Висновок: Результати обстеження свідчать про низький рівень сформованості зв'язного мовлення у Степана. А саме, різко обмежений словниковий запас, активний словник бідний, часто вживає одні й ті ж слова або окремі фрагменти. Недостатнє формування граматичного ладу мовлення – переважають прості речення, з численними аграматизмами, іноді лише окремі слова. Слабка зв'язність та логічність висловлювань, що особливо помітно при виконанні завдань без опори. Самостійність мовлення низька – дитина потребує постійного стимулювання, навідних питань. Краще справляється із завданнями, де є візуальна опора, як-от історія за серією картинок або опис предмета.

ПРОТОКОЛ № 3

Оцінювання рівня розвитку зв'язного мовлення

Ім'я дитини: Артем

Вік: 6 років

Логопедичний висновок: ЗНМ 3 рівня

ЗАВДАННЯ 1: Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються»

Таблиця В.9

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння змісту та повнота розповіді	2	
Послідовність та логічність	2	
Лексичний рівень	2	Використовує спрощені конструкції
Граматична правильність	2	Прості речення
Самостійність та творчість	2	Потребує допомоги

Загальна кількість балів: 10 / 15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 2: Створення історії за серією картинок «Хлопчик і їжачок»

Таблиця В.10

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння сюжету та цілісність розповіді	2	
Послідовність та зв'язність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	Прості речення. Численні граматичні помилки
Самостійність та творчість	2	Потребує допомоги

Загальна кількість балів: 10/15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 3: Опис улюбленої іграшки

Таблиця В.11

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Повнота та послідовність опису	2	
Зв'язність висловлювання	2	
Лексичний рівень	1	Значно обмежений словниковий запас
Граматична правильність	1	
Самостійність виконання	2	

Загальна кількість балів: 8 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 4: Розповідь на тему «Моя родина»

Таблиця В.12

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Змістовність та повнота розповіді	1	
Логічність та послідовність	1	
Лексичний рівень	1	
Граматична правильність	2	

Самостійність виконання	2	Тільки за допомогою запитань дорослого
-------------------------	---	--

Загальна кількість балів: 7 /15

Рівень: низький

Середній бал: 8,75 / 15 — середній рівень розвитку зв'язного мовлення

Висновок: Мовленнєвий розвиток Артема відповідає середньому рівню сформованості зв'язного мовлення. Словниковий запас обмежений, переважають частовживані слова, описові характеристики неповні. Мовлення просте за структурою, дитина використовує короткі, переважно прості речення. Граматична правильність недостатня, є аграматизми, але граматичні помилки не ускладнюють розуміння змісту. Зв'язність і логічність висловлювань загалом збережена, хоча ускладнена недостатнім рівнем самостійності.

ПРОТОКОЛ № 4

Оцінювання рівня розвитку зв'язного мовлення

Ім'я дитини: Михайло

Вік: 6 років

Логопедичний висновок: ЗНМ 3 рівня

ЗАВДАННЯ 1: Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються»

Таблиця В.13

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння змісту та повнота розповіді	3	
Послідовність та логічність	3	
Лексичний рівень	2	Обмежений словниковий запас
Граматична правильність	3	Будує поширені речення
Самостійність та творчість	2	Потребує допомоги

Загальна кількість балів: 13 /15

Рівень високий

ЗАВДАННЯ 2: Створення історії за серією картинок «Хлопчик і їжачок»

Таблиця В.14

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння сюжету та цілісність розповіді	3	
Послідовність та зв'язність	3	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	
Самостійність та творчість	3	

Загальна кількість балів: 13 /15

Рівень: високий

ЗАВДАННЯ 3: Опис улюбленої іграшки

Таблиця В.15

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Повнота та послідовність опису	2	
Зв'язність висловлювання	2	
Лексичний рівень	2	Повтори, спрощені слова
Граматична правильність	2	
Самостійність виконання	3	

Загальна кількість балів: 11 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 4: Розповідь на тему «Моя родина»

Таблиця В.16

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Змістовність та повнота розповіді	2	
Логічність та послідовність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	

Самостійність виконання	2	
-------------------------	---	--

Загальна кількість балів: 10 /15

Рівень: середній

Середній бал: 11,75 / 15 — середній рівень

Висновок: результати мовленнєвого обстеження свідчать, що Михайло демонструє середній рівень сформованості зв'язного мовлення. Добре розуміє зміст зображень і текстів, здатний передавати послідовність подій, виявляє логіку при побудові розповідей. Словниковий запас дещо обмежений, часто використовує спрощені слова, іноді повторюється. Граматична будова мовлення сформована на базовому рівні: використовує прості й поширені речення, трапляються окремі граматичні помилки. Мовлення зв'язне, логічне, інформативне, особливо при наявності зорової опори (малюнки, картинки). Потребує незначної підтримки з боку дорослого, хоча в окремих випадках демонструє хорошу самостійність і ініціативність. Найвищі результати – у сюжетному малюнку та створенні історії за серією картинок, що свідчить про сформовані навички наративного мовлення.

ПРОТОКОЛ № 5

Оцінювання рівня розвитку зв'язного мовлення

Ім'я дитини: Микита

Вік: 6 років

Логопедичний висновок: ЗНМ 3 рівня

ЗАВДАННЯ 1: Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються»

Таблиця В.17

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння змісту та повнота розповіді	1	
Послідовність та логічність	1	
Лексичний рівень	1	Дуже бідний словниковий запас

Граматична правильність	2	Прості речення
Самостійність та творчість	2	Тільки за допомогою запитань

Загальна кількість балів: 7/15

Рівень: низький

ЗАВДАННЯ 2: Створення історії за серією картинок «Хлопчик і їжачок»

Таблиця В.18

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння сюжету та цілісність розповіді	2	
Послідовність та зв'язність	2	
Лексичний рівень	1	
Граматична правильність	2	Прості речення.
Самостійність та творчість	2	Потребує допомоги

Загальна кількість балів: 9 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 3: Опис улюбленої іграшки

Таблиця В.19

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Повнота та послідовність опису	1	
Зв'язність висловлювання	1	
Лексичний рівень	1	
Граматична правильність	1	
Самостійність виконання	1	Не робить

Загальна кількість балів: 5 /15

Рівень: низький

ЗАВДАННЯ 4: Розповідь на тему «Моя родина»

Таблиця В.20

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Змістовність та повнота розповіді	2	
Логічність та послідовність	2	
Лексичний рівень	1	
Граматична правильність	2	
Самостійність виконання	1	Тільки з допомогою дорослого

Загальна кількість балів: 8 /15

Рівень: середній

Середній бал: 7.25 / 15 – низький рівень

Висновок: Лексичний запас значно обмежений у всіх видах мовленнєвої діяльності. Дитина використовує малу кількість слів, переважно загальноживані, конкретні. Граматична правильність – на базовому рівні. У висловлюваннях переважають прості речення, іноді спостерігаються помилки. Послідовність та логічність викладу – в більшості завдань порушена, розповіді потребують допомоги дорослого (запитання, підказки). Самостійність і творчість – низька. Микита рідко ініціює висловлювання самостійно, розповіді побудовані переважно під керівництвом логопеда.

ПРОТОКОЛ №6

Оцінювання рівня розвитку зв'язного мовлення

Ім'я дитини: Михайло С.

Вік: 6 років

Логопедичний висновок: ЗНМ 2-3 рівня

ЗАВДАННЯ 1: Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються»

Таблиця В.21

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння змісту та повнота розповіді	2	
Послідовність та логічність	2	
Лексичний рівень	2	

Граматична правильність	2	Прості речення
Самостійність та творчість	2	Потребує постійної допомоги дорослого

Загальна кількість балів: 10 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 2: Створення історії за серією картинок «Хлопчик і їжачок»

Таблиця В.22

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння сюжету та цілісність розповіді	3	
Послідовність та зв'язність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	Граматичні помилки в реченнях
Самостійність та творчість	2	Потребує наведених запитань

Загальна кількість балів: 11 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 3: Опис улюбленої іграшки

Таблиця В.23

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Повнота та послідовність опису	2	
Зв'язність висловлювання	1	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	1	
Самостійність виконання	1	Без допомоги дорослого не складе

Загальна кількість балів: 7 /15

Рівень: низький

ЗАВДАННЯ 4: Розповідь на тему «Моя родина»

Таблиця В.24

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Змістовність та повнота розповіді	1	
Логічність та послідовність	1	
Лексичний рівень	1	
Граматична правильність	1	
Самостійність виконання	1	

Загальна кількість балів: 5 /15

Рівень: низький

Середній бал: 8,25 /15 – середній рівень

Висновок: Слабка самостійність у мовленнєвому висловлюванні: майже всі завдання виконуються під керівництвом дорослого. Порухення граматичної структури речень, що ускладнює сприйняття висловлювань. Недостатній рівень зв'язності та логічності, особливо у завданнях, які потребують самостійної організації думки. Зниження мовленнєвої активності у вільних темах («Моя родина», опис іграшки), що свідчить про труднощі в організації мовлення без опори на зовнішній стимул.

ПРОТОКОЛ № 7

Оцінювання рівня розвитку зв'язного мовлення

Ім'я дитини: Влада

Вік: 5 років

Логопедичний висновок: ЗНМ 3 рівня

ЗАВДАННЯ 1: Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються»

Таблиця В.25

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння змісту та повнота розповіді	1	
Послідовність та логічність	1	
Лексичний рівень	1	
Граматична правильність	1	

Самостійність та творчість	1	Не робить
----------------------------	---	-----------

Загальна кількість балів: 5 /15

Рівень: низький

ЗАВДАННЯ 2: Створення історії за серією картинок «Хлопчик і їжачок»

Таблиця В.26

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння сюжету та цілісність розповіді	3	
Послідовність та зв'язність	3	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	
Самостійність та творчість	2	

Загальна кількість балів: 12 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 3: Опис улюбленої іграшки

Таблиця В.27

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Повнота та послідовність опису	2	
Зв'язність висловлювання	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	По 1-2 слова в реченні
Самостійність виконання	2	

Загальна кількість балів: 10 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 4: Розповідь на тему «Моя родина»

Таблиця В.28

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
----------	-------------------	----------

Змістовність та повнота розповіді	2	
Логічність та послідовність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	
Самостійність виконання	2	

Загальна кількість балів: 10 /15

Рівень: середній

Середній бал: 9,25 / 15 – середній рівень

Висновок: Завдання без наочної опори даються важко – відсутність самостійності, порушення логічної структури висловлювання. Речення короткі, іноді з граматичними помилками, часто неузгоджені, що ускладнює сприйняття. Не вистачає мовленнєвої ініціативності, у більшості завдань дитина потребує стимулювання запитаннями. Низький рівень розвитку монологічного мовлення, особливо у випадках, коли немає візуальної або тематичної підказки

ПРОТОКОЛ № 8

Оцінювання рівня розвитку зв'язного мовлення

Прізвище, ім'я дитини: Майя

Вік: 6 років

Логопедичний висновок: ЗНМ 3 рівня

ЗАВДАННЯ 1: Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються»

Таблиця В.29

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння змісту та повнота розповіді	2	
Послідовність та логічність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	Прості речення
Самостійність та творчість	2	З допомогою дорослого

Загальна кількість балів: 10 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 2: Створення історії за серією картинок «Хлопчик і їжачок»

Таблиця В.30

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння сюжету та цілісність розповіді	3	
Послідовність та зв'язність	2	Плутає послідовність
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	
Самостійність та творчість	2	

Загальна кількість балів: 11 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 3: Опис улюбленої іграшки

Таблиця В.31

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Повнота та послідовність опису	2	
Зв'язність висловлювання	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	
Самостійність виконання	2	

Загальна кількість балів: 10 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 4: Розповідь на тему «Моя родина»

Таблиця В.32

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Змістовність та повнота розповіді	2	
Логічність та послідовність	1	
Лексичний рівень	2	

Граматична правильність	2	
Самостійність виконання	2	

Загальна кількість балів: 9 /15

Рівень: середній

Середній бал: 10 / 15 – середній рівень

Висновок: Майя демонструє стабільний середній рівень розвитку зв'язного мовлення. Аграматичність мовлення у деяких завданнях, що свідчить про потребу в корекції граматичних структур. порушення послідовності викладу у частині завдань (наприклад, у сюжетах з кількома подіями). Низький рівень самостійності — більшість завдань виконуються за підтримки дорослого. Обмежена складність речень – дитина використовує переважно прості синтаксичні конструкції.

ПРОТОКОЛ № 9

Оцінювання рівня розвитку зв'язного мовлення

Ім'я дитини: Марк

Вік: 6 років

Логопедичний висновок: ЗНМ 3 рівня

ЗАВДАННЯ 1: Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються»

Таблиця В.33

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння змісту та повнота розповіді	2	
Послідовність та логічність	2	
Лексичний рівень	2	Прості речення
Граматична правильність	2	
Самостійність та творчість	2	З допомогою

Загальна кількість балів: 10 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 2: Створення історії за серією картинок «Хлопчик і їжачок»

Таблиця В.34

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння сюжету та цілісність розповіді	3	
Послідовність та зв'язність	3	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	
Самостійність та творчість	2	

Загальна кількість балів: 12 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 3: Опис улюбленої іграшки

Таблиця В.35

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Повнота та послідовність опису	2	
Зв'язність висловлювання	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	
Самостійність виконання	2	

Загальна кількість балів: 10 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 4: Розповідь на тему «Моя родина»

Таблиця В.36

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Змістовність та повнота розповіді	2	
Логічність та послідовність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	

Самостійність виконання	2	
-------------------------	---	--

Загальна кількість балів: 10 /15

Рівень: середній

Середній бал: 10,5 / 15 – середній рівень

Висновок: Марк має труднощі, такі як недостатня самостійність у побудові зв'язного висловлювання – дитина очікує підтримки. Аграматичність у мовленні проявляється у вигляді помилок (русизми, неправильні форми слів). Обмежений словниковий запас, особливо у описах. Складні мовленнєві конструкції ще не використовуються, мова спрощена.

ПРОТОКОЛ №10

Оцінювання рівня розвитку зв'язного мовлення

Ім'я дитини: Софія

Вік: 6 років

Логопедичний висновок: ЗНМ 2 рівня

ЗАВДАННЯ 1: Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються»

Таблиця В.37

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння змісту та повнота розповіді	2	
Послідовність та логічність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	
Самостійність та творчість	2	

Загальна кількість балів: 10 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 2: Створення історії за серією картинок «Хлопчик і їжачок»

Таблиця В.38

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння сюжету та цілісність розповіді	2	
Послідовність та зв'язність	2	
Лексичний рівень	2	Обмежений словниковий запас
Граматична правильність	2	Говорить короткими простими реченнями
Самостійність та творчість	2	Очікує допомоги

Загальна кількість балів: 10 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 3: Опис улюбленої іграшки

Таблиця В.39

Критерії оцінювання:

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Повнота та послідовність опису	1	
Зв'язність висловлювання	1	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	По одному слову
Самостійність виконання	2	

Загальна кількість балів: 8 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 4: Розповідь на тему «Моя родина»

Таблиця В.40

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Змістовність та повнота розповіді	2	
Логічність та послідовність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	
Самостійність виконання	2	Очікує допомоги

Загальна кількість балів: 10 /15

Рівень: середній

Середній бал: 9.5 / 15 – середній рівень

Висновок: Софія не здатна самотійно відтворити зміст, не дотримується послідовності, мовлення уривчасте. Низький рівень самотійності: Софія часто очікує запитань або підказок від дорослого. Граматична правильність недостатня – використовуються короткі, прості речення, часто поодинокі слова без синтаксичних зв'язків. Зв'язність висловлювань у вільному мовленні порушена, особливо в описах без візуальної підтримки.

Додаток Д

Протоколи діагностики дітей на контрольному етапі експерименту

ПРОТОКОЛ № 1

Оцінювання рівня розвитку зв'язного мовлення

Ім'я дитини: Федір

Вік: 6 років

Логопедичний висновок: ЗНМ 2-3 рівня

ЗАВДАННЯ 1: Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються»

Таблиця Д.1

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння змісту та повнота розповіді	1	
Послідовність та логічність	1	
Лексичний рівень	2	Бідний словниковий запас
Граматична правильність	2	Прості речення.
Самостійність та творчість	1	Тільки відповіді на запитання дорослого

Загальна кількість балів: 7 /15

Рівень: низький

ЗАВДАННЯ 2: Створення історії за серією картинок «Хлопчик і їжачок»

Таблиця Д.2

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння сюжету та цілісність розповіді	3	
Послідовність та зв'язність	2	Є певні порушення послідовності подій
Лексичний рівень	2	Обмежений словниковий запас
Граматична правильність	2	Прості речення. Численні граматичні помилки
Самостійність та творчість	3	

Загальна кількість балів: 12/15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 3: Опис улюбленої іграшки

Таблиця Д.3

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Повнота та послідовність опису	1	
Зв'язність висловлювання	1	
Лексичний рівень	2	Плутає слова. Повторює.
Граматична правильність	2	Речення прості, з численними помилками
Самостійність виконання	2	

Загальна кількість балів: 8/15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 4: Розповідь на тему «Моя родина»

Таблиця Д.4

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Змістовність та повнота розповіді	1	
Логічність та послідовність	1	
Лексичний рівень	1	
Граматична правильність	2	
Самостійність виконання	2	Потребує допомоги

Загальна кількість балів: 7 /15

Рівень: низький

Середній бал: 8,5 – середній рівень

Висновок: Федір демонструє середній рівень сформованості зв'язного мовлення. Згідно з результатами виконання чотирьох завдань, спостерігається недостатнє розуміння змісту та труднощі у побудові логічно послідовного висловлювання, особливо у вільному мовленні (завдання 1 і 4). Обмежений словниковий запас, труднощі з добором слів, повтори, граматичні помилки та переважання простих речень. Низький рівень самостійності у частині завдань: дитина часто потребує стимуляції та допомоги дорослого. Водночас, у завданні 2 дитина проявила творчість та ініціативу, що свідчить про потенціал до розвитку мовлення при належній підтримці.

Оцінювання рівня розвитку зв'язного мовлення

Ім'я дитини: Степан

Вік: 6 років

Логопедичний висновок: ЗНМ 2 рівня

ЗАВДАННЯ 1: Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються»

Таблиця Д.5

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння змісту та повнота розповіді	1	
Послідовність та логічність	1	
Лексичний рівень	1	
Граматична правильність	1	Називає окремі слова
Самостійність та творчість	1	

Загальна кількість балів: 5/15

Рівень: низький

ЗАВДАННЯ 2: Створення історії за серією картинок «Хлопчик і їжачок»

Таблиця Д.6

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння сюжету та цілісність розповіді	2	
Послідовність та зв'язність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	Прості речення.
Самостійність та творчість	2	Потребує допомоги дорослого

Загальна кількість балів: 10 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 3: Опис улюбленої іграшки

Таблиця Д.7

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Повнота та послідовність опису	2	
Зв'язність висловлювання	2	

Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	1	Говорить лише окремими словами.
Самостійність виконання	2	Тільки з допомогою дорослого

Загальна кількість балів: 9 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 4: Розповідь на тему «Моя родина»

Таблиця Д.8

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Змістовність та повнота розповіді	1	
Логічність та послідовність	1	
Лексичний рівень	1	
Граматична правильність	1	
Самостійність виконання	1	Не розповідає

Загальна кількість балів: 5/15

Рівень: низький

Середній бал: 7,25 / 15 – низький рівень розвитку зв'язного мовлення

Висновок: За результатами виконання чотирьох завдань встановлено недостатнє розуміння сюжету, особливо під час побудови розповіді за сюжетним малюнком і темою на вільну тему (завдання 1 і 4). Мовлення переважно ситуативне, фрагментарне, у багатьох випадках – лише називання предметів або окремих слів. Словниковий запас обмежений, активний словник потребує розширення. Переважання простих речень, наявні численні граматичні помилки, іноді – повна відсутність зв'язного мовлення. Низький рівень самостійності – дитина потребує постійної підтримки дорослого, не ініціює висловлювань самостійно. У завданні 2 та 3 проявляється певний потенціал, за умови допомоги дорослого дитина здатна побудувати просту, елементарну розповідь.

ПРОТОКОЛ № 3

Оцінювання рівня розвитку зв'язного мовлення

Ім'я дитини: Артем

Вік: 6 років

Логопедичний висновок: ЗНМ 3 рівня

ЗАВДАННЯ 1: Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються»

Таблиця Д.9

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння змісту та повнота розповіді	2	
Послідовність та логічність	2	
Лексичний рівень	2	Використовує спрощені конструкції
Граматична правильність	3	
Самостійність та творчість	3	

Загальна кількість балів: 12 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 2: Створення історії за серією картинок «Хлопчик і їжачок»

Таблиця Д.10

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння сюжету та цілісність розповіді	3	
Послідовність та зв'язність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	Прості речення. Численні граматичні помилки
Самостійність та творчість	3	

Загальна кількість балів: 12/15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 3: Опис улюбленої іграшки

Таблиця Д.11

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Повнота та послідовність опису	2	
Зв'язність висловлювання	2	
Лексичний рівень	2	Обмежений словниковий запас
Граматична правильність	2	
Самостійність виконання	2	

Загальна кількість балів: 10 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 4: Розповідь на тему «Моя родина»

Таблиця Д.12

Критерії оцінювання:

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Змістовність та повнота розповіді	2	
Логічність та послідовність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	
Самостійність виконання	2	За допомогою дорослого

Загальна кількість балів: 10 /15

Рівень: середній

Середній бал: 11 / 15 — середній рівень розвитку зв'язного мовлення

Висновок: Артем має достатнє розуміння змісту візуального матеріалу, вміння відтворити основні події за сюжетним малюнком і серією картинок. Мовлення зв'язне, хоча спостерігаються порушення послідовності викладу та спрощення синтаксичних конструкцій. Словниковий запас обмежений, але дитина намагається добирати слова самостійно. Граматика на середньому рівні: використовуються прості речення, помітні граматичні помилки, однак є тенденція до самокорекції. Самостійність висока, дитина демонструє творчу ініціативу, особливо у завданнях з візуальною опорою.

ПРОТОКОЛ № 4

Оцінювання рівня розвитку зв'язного мовлення

Ім'я дитини: Михайло

Вік: 6 років

Логопедичний висновок: ЗНМ 3 рівня

ЗАВДАННЯ 1: Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються»

Таблиця Д.13

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння змісту та повнота розповіді	3	
Послідовність та логічність	3	
Лексичний рівень	2	Обмежений словниковий запас
Граматична правильність	3	Будує поширені речення
Самостійність та творчість	3	

Загальна кількість балів: 14 /15

Рівень високий

ЗАВДАННЯ 2: Створення історії за серією картинок «Хлопчик і їжачок»

Таблиця Д.14

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння сюжету та цілісність розповіді	3	
Послідовність та зв'язність	3	
Лексичний рівень	3	
Граматична правильність	3	
Самостійність та творчість	3	

Загальна кількість балів: 15 /15

Рівень: високий

ЗАВДАННЯ 3: Опис улюбленої іграшки

Таблиця Д.15

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Повнота та послідовність опису	2	
Зв'язність висловлювання	2	
Лексичний рівень	2	Повтори, спрощені слова
Граматична правильність	3	
Самостійність виконання	3	

Загальна кількість балів: 12 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 4: Розповідь на тему «Моя родина»

Таблиця Д.16

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
----------	-------------------	----------

Змістовність та повнота розповіді	2	
Логічність та послідовність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	3	
Самостійність виконання	3	

Загальна кількість балів: 12 /15

Рівень: середній

Середній бал: 13 / 15 — середній рівень

Висновок: результати мовленнєвого обстеження свідчать, що Михайло добре розуміє зміст візуального матеріалу, вміє логічно вибудовувати розповідь з урахуванням структури (початок – розвиток – завершення). Має високий рівень самостійності та творчості: дитина ініціює розповіді, виявляє інтерес і фантазію. Граматичне оформлення мовлення переважно правильне, використовуються поширені речення, узгодження слів здебільшого правильне. Словниковий запас загалом відповідає віковим нормам, але у вільному мовленні ще зустрічаються повтори та спрощення (завдання 3 і 4). Розповіді пов'язані, логічні, однак у деяких завданнях (особливо при описі та на вільні теми) прослідковується деяка шаблонність мовлення та обмеженість виражальних засобів.

ПРОТОКОЛ № 5

Оцінювання рівня розвитку зв'язного мовлення

Ім'я дитини: Микита

Вік: 6 років

Логопедичний висновок: ЗНМ 3 рівня

ЗАВДАННЯ 1: Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються»

Таблиця Д.17

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння змісту та повнота розповіді	2	
Послідовність та логічність	1	
Лексичний рівень	1	Дуже бідний словниковий запас

Граматична правильність	2	Прості речення
Самостійність та творчість	2	Тільки за допомогою запитань

Загальна кількість балів: 8/15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 2: Створення історії за серією картинок «Хлопчик і їжачок»

Таблиця Д.18

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння сюжету та цілісність розповіді	3	
Послідовність та зв'язність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	Прості речення.
Самостійність та творчість	2	Потребує допомоги

Загальна кількість балів: 11 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 3: Опис улюбленої іграшки

Таблиця Д.19

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Повнота та послідовність опису	1	
Зв'язність висловлювання	1	
Лексичний рівень	1	
Граматична правильність	2	
Самостійність виконання	2	

Загальна кількість балів: 7 /15

Рівень: низький

ЗАВДАННЯ 4: Розповідь на тему «Моя родина»

Таблиця Д.20

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Змістовність та повнота розповіді	2	
Логічність та послідовність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	

Самостійність виконання	2	Тільки з допомогою дорослого
-------------------------	---	------------------------------

Загальна кількість балів: 10 /15

Рівень: середній

Середній бал: 9/ 15 – низький рівень

Висновок: Микита має розуміння сюжету на достатньому рівні, однак під час побудови висловлювань спостерігається порушення логічної послідовності (особливо у завданнях 1 і 3). Лексичний запас обмежений, часто використовуються повтори, не уточнюються деталі. Граматичне оформлення мовлення – переважно прості речення, із помилками в узгодженні, порушеннями структури речення. Самостійність обмежена – дитина працює лише за підтримки дорослого, потребує навідних запитань. У завданні 2 (серія картинок) дитина змогла досить повноцінно побудувати зв'язну розповідь, що свідчить про потенціал до подальшого розвитку мовлення.

ПРОТОКОЛ № 6

Оцінювання рівня розвитку зв'язного мовлення

Ім'я дитини: Михайло С.

Вік: 6 років

Логопедичний висновок: ЗНМ 2-3 рівня

ЗАВДАННЯ 1: Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються»

Таблиця Д.21

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння змісту та повнота розповіді	2	
Послідовність та логічність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	Прості речення
Самостійність та творчість	3	

Загальна кількість балів: 11 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 2: Створення історії за серією картинок «Хлопчик і їжачок»

Таблиця Д.22

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння сюжету та цілісність розповіді	3	
Послідовність та зв'язність	3	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	Граматичні помилки в реченнях
Самостійність та творчість	3	

Загальна кількість балів: 13 /15

Рівень: високий

ЗАВДАННЯ 3: Опис улюбленої іграшки

Таблиця Д.23

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Повнота та послідовність опису	2	
Зв'язність висловлювання	1	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	1	
Самостійність виконання	2	Потребує допомоги

Загальна кількість балів: 8 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 4: Розповідь на тему «Моя родина»

Таблиця Д.24

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Змістовність та повнота розповіді	2	
Логічність та послідовність	1	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	
Самостійність виконання	1	Самостійно не виконує

Загальна кількість балів: 8 /15

Рівень: середній

Середній бал: 10 /15 – середній рівень

Висновок: У Михайла розуміння змісту сюжетів та сюжетної послідовності – сформоване частково: дитина виявляє здатність розуміти події та передавати їх, однак іноді спостерігаються порушення логічного ладу або скорочення інформації. Лексичний запас – обмежений, хоча дитина намагається добирати слова самостійно. Граматичне оформлення мовлення нестійке: переважають прості речення, є помилки у побудові фраз, особливо у власному висловлюванні. Самостійність варіюється: у завданнях з візуальною підтримкою (серія картинок) дитина активна й ініціативна, тоді як у завданнях на вільне мовлення (особливо «Моя родина») – потребує допомоги.

ПРОТОКОЛ № 7

Оцінювання рівня розвитку зв'язного мовлення

Ім'я дитини: Влада

Вік: 5 років

Логопедичний висновок: ЗНМ 3 рівня

ЗАВДАННЯ 1: Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються»

Таблиця Д.25

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння змісту та повнота розповіді	2	
Послідовність та логічність	1	
Лексичний рівень	2	Повторює одні і ті ж слова.
Граматична правильність	2	Допускає помилки. Використовує прості речення.
Самостійність та творчість	2	

Загальна кількість балів: 9 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 2: Створення історії за серією картинок «Хлопчик і їжачок»

Таблиця Д.26

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
----------	-------------------	----------

Розуміння сюжету та цілісність розповіді	3	
Послідовність та зв'язність	3	
Лексичний рівень	3	
Граматична правильність	2	
Самостійність та творчість	3	

Загальна кількість балів: 14 /15

Рівень: високий

ЗАВДАННЯ 3: Опис улюбленої іграшки

Таблиця Д.27

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Повнота та послідовність опису	2	
Зв'язність висловлювання	2	
Лексичний рівень	3	
Граматична правильність	2	По 1-2 слова в реченні
Самостійність виконання	3	

Загальна кількість балів: 12 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 4: Розповідь на тему «Моя родина»

Таблиця Д.28

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Змістовність та повнота розповіді	3	
Логічність та послідовність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	
Самостійність виконання	2	

Загальна кількість балів: 11 /15

Рівень: середній

Середній бал: 11,5 / 15 – середній рівень

Висновок: У завданнях із візуальною опорою (серія картинок, опис іграшки) Влада виявляє хороше розуміння змісту, демонструє певну самостійність, творчість та активність у побудові висловлювань. Словниковий запас – достатній, проте у вільному мовленні можливе повторення одних і тих

самих слів, нестача варіативності у мовленнєвих засобах. Граматичний рівень – нижчий за вікову норму: переважають прості речення, часто неповні, з граматичними помилками, особливо у спонтанному мовленні. Зв'язність і логічна послідовність висловлювань сформована частково: структура висловлювання іноді порушується, особливо без допомоги дорослого.

ПРОТОКОЛ № 8

Оцінювання рівня розвитку зв'язного мовлення

Прізвище, ім'я дитини: Майя

Вік: 6 років

Логопедичний висновок: ЗНМ 3 рівня

ЗАВДАННЯ 1: Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються»

Таблиця Д.29

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння змісту та повнота розповіді	3	
Послідовність та логічність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	3	
Самостійність та творчість	3	

Загальна кількість балів: 13 /15

Рівень: високий

ЗАВДАННЯ 2: Створення історії за серією картинок «Хлопчик і їжачок».

Таблиця Д.30

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння сюжету та цілісність розповіді	3	
Послідовність та зв'язність	3	Плутає послідовність
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	
Самостійність та творчість	3	

Загальна кількість балів: 13 /15

Рівень: високий

ЗАВДАННЯ 3: Опис улюбленої іграшки

Таблиця Д.31

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Повнота та послідовність опису	2	
Зв'язність висловлювання	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	
Самостійність виконання	3	

Загальна кількість балів: 11 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 4: Розповідь на тему «Моя родина»

Таблиця Д.32

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Змістовність та повнота розповіді	3	
Логічність та послідовність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	
Самостійність виконання	3	

Загальна кількість балів: 12 /15

Рівень: середній

Середній бал: 12,25 / 15 – середній рівень

Висновок: Розуміння сюжету, самостійність і творчість добре розвинені. Майя демонструє активність, зацікавленість у розповіді, намагається виявляти емоції персонажів, додавати деталі. Граматика і словниковий запас – частково сформовані: у мовленні переважають прості речення, є певна одноманітність у лексиці, помітні граматичні помилки (особливо у зв'язному висловлюванні без опори). Порушення логіко-послідовного викладу іноді спостерігаються, особливо при складніших завданнях (наприклад, при створенні розповіді за серією сюжетів). Опис предметів і абстрактні теми (родина, іграшка) викликають певні труднощі – обмеженість у лексичних засобах, неповні речення.

Оцінювання рівня розвитку зв'язного мовлення

Ім'я дитини: Марк

Вік: 6 років

Логопедичний висновок: ЗНМ 3 рівня

ЗАВДАННЯ 1: Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються»

Таблиця Д.33

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння змісту та повнота розповіді	2	
Послідовність та логічність	2	
Лексичний рівень	2	Прості речення
Граматична правильність	3	
Самостійність та творчість	2	З допомогою

Загальна кількість балів: 11 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 2: Створення історії за серією картинок «Хлопчик і їжачок».

Таблиця Д.34

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння сюжету та цілісність розповіді	3	
Послідовність та зв'язність	3	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	
Самостійність та творчість	3	

Загальна кількість балів: 13 /15

Рівень: високий

ЗАВДАННЯ 3: Опис улюбленої іграшки

Таблиця Д.35

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Повнота та послідовність опису	2	
Зв'язність висловлювання	2	
Лексичний рівень	2	

Граматична правильність	2	
Самостійність виконання	3	

Загальна кількість балів: 11 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 4: Розповідь на тему «Моя родина»

Таблиця Д.36

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Змістовність та повнота розповіді	3	
Логічність та послідовність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	
Самостійність виконання	2	

Загальна кількість балів: 11 /15

Рівень: середній

Середній бал: 11,5 / 15 – середній рівень

Висновок: Марк добре розуміє зміст завдань, уміє самостійно передавати основну ідею, активно взаємодіє з дорослим, хоча подекуди потребує підтримки. Граматична правильність на достатньому рівні, є поодинокі помилки, проте вживає прості й подекуди поширені речення. Словниковий запас — обмежений, однак функціональний: вистачає для передавання базових змістів; потрібно працювати над різноманітністю мовленнєвих засобів. У завданнях з опорою на зображення демонструє високу самостійність, послідовність, творчість, що свідчить про сформований мовленнєвий досвід.

ПРОТОКОЛ № 10

Оцінювання рівня розвитку зв'язного мовлення

Ім'я дитини: Софія

Вік: 6 років

Логопедичний висновок: ЗНМ 2 рівня

ЗАВДАННЯ 1: Побудова розповіді за сюжетним малюнком «Діти граються»

Таблиця Д.37

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння змісту та повнота розповіді	3	
Послідовність та логічність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	
Самостійність та творчість	2	

Загальна кількість балів: 11 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 2: Створення історії за серією картинок «Хлопчик і їжачок».

Таблиця Д.38

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Розуміння сюжету та цілісність розповіді	3	
Послідовність та зв'язність	2	
Лексичний рівень	2	Обмежений словниковий запас
Граматична правильність	2	Говорить короткими простими реченнями
Самостійність та творчість	3	Очікує допомоги

Загальна кількість балів: 12 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 3: Опис улюбленої іграшки

Таблиця Д.39

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
Повнота та послідовність опису	2	
Зв'язність висловлювання	1	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	По одному слову
Самостійність виконання	2	

Загальна кількість балів: 9 /15

Рівень: середній

ЗАВДАННЯ 4: Розповідь на тему «Моя родина»

Таблиця Д.40

Критерії оцінювання

Критерій	Оцінка (1-3 бали)	Коментар
----------	-------------------	----------

Змістовність та повнота розповіді	3	
Логічність та послідовність	2	
Лексичний рівень	2	
Граматична правильність	2	
Самостійність виконання	2	Очікує допомоги

Загальна кількість балів: 11 /15

Рівень: середній

Середній бал: 10,75 / 15 – середній рівень

Висновок: Софія в цілому розуміє зміст завдань і може передати основну думку, проте потребує підтримки з боку дорослого. Лексичний запас – дещо обмежений, з тенденцією до повторення слів, переважно використовує прості мовні конструкції. Граматика та побудова речень на середньому рівні: дитина вживає прості речення, іноді – окремі слова або фрази. Зв'язність висловлювань недостатньо сформована в описовому мовленні (зокрема в описі іграшки), але краща у сюжетних розповідях. Самостійність та творчість – нестабільна: іноді дитина проявляє ініціативу, іноді очікує допомоги від дорослого.